

T.C.
İSTANBUL NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK (TEZLİ) YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AZERBAYCAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE TEKSTİL
SEKTÖRÜNÜN YERİ: 2010-2020 YILLARI ARASINA İLİŞKİN BİR
ÇALIŞMA

Çağla ÖZKURT

Yüksek Lisans Tezi

AZERBAYCAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN
YERİ: 2010-2020 YILLARI ARASINA İLİŞKİN BİR ÇALIŞMA

Çağla ÖZKURT

T.C.
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Uluslararası İşletmecilik (Tezli) Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

ORCID ID: 0009-0006-8683-3354

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selma KARATEPE

İstanbul
Temmuz 2024

KABUL VE ONAY

Çağla ÖZKURT tarafından hazırlanan “Azerbaycan Türkiye İlişkilerinde Tekstil Sektörünün Yeri: 2010-2020 Yılları Arasına İlişkin Bir Çalışma” başlıklı bu çalışma, 16.07.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi:

Doc. Dr. Gözde MERT

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri Üyesi:

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ERKASAP

İstanbul Gedik Üniversitesi

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Selma KARATEPE

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Yönetim Kurulu;

Karar Tarihi :

Karar Numarası :

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin SEVGİLİ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16 Temmuz 2024

Çağla ÖZKURT

SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR

BENZERLİK ONAYI		
Başlık	Azerbaycan Türkiye İlişkilerinde Tekstil Sektörünün Yeri: 2010-2020 Yılları Arasına İlişkin Bir Çalışma	
Savunma Tarihi	16.07.2024	
Sayfa Sayısı	80	
Benzerlik Yüzdesi (%)	18	
Benzerlik Yüzdesi (%) (Kaynakça Hariç)	5	
Taranan Program	Turnitin	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, özet, ana bölümler ve sonuç kısımlarından oluşan çalışmam için şahsım ve tez danışmanım/Enstitü Sorumlusu tarafından intihal tespit programında taraması yapılmıştır. Tez Danışmanımın gözetiminde tamamladığım çalışmamın azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.		
Öğrenci Çağla ÖZKURT	Danışman Prof. Dr. Selma KARATEPE	Enstitü Sorumlusu

TEZDEN ÇIKARILAN YAYIN		
Yayın Künyesi	Özkurt, Ç. (2024). Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Dış Ticarete Öne Çıkan Sektörler 2010-2020	
Yayın Türü	☐ Ulusal Hakemli Dergide Makale ☐ Uluslararası Hakemli Dergide Makale ☐ Ulusal Kongre/Sempozyumda Bildiri ☒ Uluslararası Kongre Sempozyumda Bildiri	
	Enstitü Sekreteri	

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı özenle takip eden danışmanım Prof. Dr. Selma Karatepe'ye değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca görüş ve önerileriyle hazırlamış olduğum tezimi kabul eden değerli jüri üyelerine teşekkür ederim. Bu vesileyle tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çağla ÖZKURT

Temmuz, 2024

ÖZET

Çağla ÖZKURT

Azerbaycan Türkiye İlişkilerinde Tekstil Yeri 2010-2020

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2024

Bu tez, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil sektörünün 2010-2020 yılları arasındaki ilişkilerini incelemektedir. Azerbaycan ve Türkiye, Orta Asya ve Avrasya bölgesinde önemli ülkelerdir ve her iki ülke de tekstil sektöründe öne çıkmaktadır. Türkiye, Avrupa'da tekstil üretiminin önemli merkezlerinden biridir ve dünya çapında önemli bir tekstil ihracatçısıdır. Azerbaycan ise Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde tekstil üretimi konusunda önemli bir role sahiptir.

Bu tezde, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ticaretinin 2010-2020 döneminde nasıl değiştiği, ticaret hacmi, ihracat ve ithalat verileri, ortak yatırım projeleri gibi konular incelenmektedir. İki ülke arasındaki tekstil ticareti değerlendirilmekte ve bu ticaretin Azerbaycan ve Türkiye ekonomileri üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. Tezin amacı, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ilişkilerinin önemini belirlemek ve bu ilişkilerin gelecekte nasıl geliştirilebileceği konusunda fikirler sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, tekstil ticaretinin büyümesini etkileyen faktörler, politik ve ekonomik ilişkiler, ortak yatırım projeleri ve teknolojik gelişmeler gibi konular incelenmektedir.

Tezin sonucunda elde edilecek bilgiler Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ilişkilerinin güncel durumunu ve potansiyelini ortaya koyacaktır. Bu bilgiler, iki ülke arasındaki ticaret hacmi, ihracat ve ithalat verileri gibi verilerin analiziyle desteklenerek sunulacak ve gelecekteki iş birliği fırsatlarına yönelik öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Azerbaycan, Türkiye, tekstil, ticari ilişkiler, ticaret

ABSTRACT

Çağla ÖZKURT

The Place of Textile in Azerbaijan-Turkey Relations 2010-2020

Master's Thesis

İstanbul, 2024

This thesis examines the relations of the textile industry between Azerbaijan and Turkey between the years 2010-2020. Azerbaijan and Turkey are important countries in the Central Asia and Eurasia region, and both countries stand out in the textile sector. Turkey is one of the important centers of textile production in Europe and is an important textile exporter worldwide. Azerbaijan, on the other hand, has an important role in textile production in the Central Asia and Caucasus region.

In this thesis, subjects such as how the textile trade between Azerbaijan and Turkey changed in the period of 2010-2020, trade volume, export and import data, joint investment projects are examined. The textile trade between the two countries is evaluated and the impact of this trade on the economies of Azerbaijan and Turkey is analyzed. The aim of the thesis is to determine the importance of textile relations between Azerbaijan and Turkey and to present ideas on how these relations can be developed in the future. For this purpose, the factors affecting the growth of textile trade, political and economic relations, joint investment projects and technological developments are examined.

The information to be obtained as a result of the thesis will reveal the current status and potential of the textile relations between Azerbaijan and Turkey. This information will be supported by the analysis of data such as trade volume, export and import data between the two countries, and suggestions for future cooperation opportunities will be presented.

Keywords

Azerbaijan, Türkiye, textile, commercial relations, trade

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK BEYAN	ii
SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: AZERBAYCAN VE AZERBAYCAN EKONOMİSİ.....	3
1.1. Azerbaycan'ın Siyasal Yapısı	3
1.1.1. Azerbaycan'da Anayasal Sistem	4
1.1.2. Azerbaycan'da Siyasi Partiler.....	6
1.1.3. Azerbaycan'da Seçim Sistemi	8
1.2. Azerbaycan'ın Ekonomik Yapısı	9
1.2.1. Azerbaycan Ekonomisinin Genel Durumu	10
1.2.2. Azerbaycan'ın Dünya Ekonomisi İçindeki Yeri.....	14
1.2.3. Azerbaycan Ekonomisinin Yeni Yapılanma Süreci	15
1.3. Azerbaycan'ın Nüfus Yapısının Özellikleri ve Eğitim Seviyesi.....	17
1.3.1. Eğitime Erişim	19
1.3.2. Kaliteli Eğitimi Teşvik Girişimleri	19
1.4. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Siyasi İlişkiler.....	20
1.4.1. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Diplomatik İlişkiler.....	22
1.4.2. Azerbaycan ve Türkiye'nin Ortak Siyasi Çıkarları	23
1.4.3. Azerbaycan ve Türkiye Arasında Geçmişten Günümüze Siyasi İlişkiler ...	25
1.5. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Dış Ticaretin Önemi ve Öne Çıkan Sektörler	26
İKİNCİ BÖLÜM: AZERBAYCAN DIŞ TİCARET KÜLTÜRÜ	30
2.1. Kültür Kavramı.....	30
2.2. Kültür Kavramının Özellikleri	31
2.3. Uluslararası Ticarete Kültür Unsuru	33

2.4. Azerbaycan'ın Sosyal Yapısı	35
2.5. Azerbaycan Pazarında Kültürün Etkisi	37
2.6. Azerbaycan'da Tüketiciler Tercihleri.....	37
2.7. Azerbaycan'da Promosyon ve Reklam	38
������ BÖLÜM: AZERBAIJAN VE T�RK�YE ARASINDAK� EKONOM�K �L��K�LERDE TEKST�L�N YER�.....	40
3.1. Azerbaycan'ın D�� T�c�ret�	40
3.1.1. Azerbaycan'ın �hracat�.....	42
3.1.2. Azerbaycan'ın �thalat�	44
3.2. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Ekonomik �l��kiler.....	46
3.2.1. Türkiye'nin Azerbaycan'daki Yatırımları	46
3.2.2. Azerbaycan'ın Türkiye'deki Yatırımları	48
3.3. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki D�� T�c�ret �l��kilerinde Tekstil�n Yeri	49
3.3.1. Türkiye'nin Azerbaycan'a Tekstil �r�nleri �hracat�	52
3.3.2. Azerbaycan'ın Türkiye'ye Tekstil �r�nleri �hracat�	54
SONUÇ	57
KAYNAKLAR	62

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Azerbaycan'daki Siyasi Partiler.....	7
Tablo 2. Azerbaycan'da GSYİH Büyümesi (2010-2021)	11
Tablo 3. Sektörlere Göre GSYİH'ya Katkılar (2018)	12
Tablo 4. Azerbaycan'ın En Büyük İhracat ve İthalat Ortakları (2019)	14
Tablo 5. Azerbaycan'ın Bölgesel ve Uluslararası Ekonomik Örgütlerde Üstlendiği Rol	14
Tablo 6. 2010-2021 Yılları Arasında Azerbaycan'ın Dış Ticaret İstatistikleri.....	41
Tablo 7. 2010-2020 Yılları Arasında Azerbaycan'ın İhracat Girdi Toplamları	43
Tablo 8. Azerbaycan'ın 2010-2020 Yılları Arasında İthalat Girdileri.....	45
Tablo 9. Türkiye'nin Azerbaycan ile Dış Ticaretinde Tekstilin Yeri, 2019-2023.....	50

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye'nin Azerbaycan'a Tekstil Ürünleri İhracatı (USD).....	52
Şekil 2. Azerbaycan'ın Türkiye'ye Tekstil Ürünleri İhracatı (USD).....	54

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BİT	Bilgi İletişim Teknolojileri
BT	Bilgi Teknolojileri
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
MSK	Merkezi Seçim Komisyonu
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
PR	Halkla İlişkiler
PSA	Üretim Paylaşım Anlaşmaları
SCO	Şangay İşbirliği Örgütü
SCP	Güney Kafkasya Boru Hattı
SOCAR	Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP	Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı
TAP	Trans Adriyatik Boru Hattı
TIMSS	Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

Azerbaycan ve Türkiye, Orta Asya ve Avrasya bölgesinin önemli ülkeleridir. Her iki ülke de tekstil sektöründe önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Türkiye, Avrupa'da tekstil üretiminin önemli merkezlerinden biri olup, dünya çapında önemli bir tekstil ihracatçısıdır. Azerbaycan ise Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde önemli bir tekstil üreticisidir (Hasanoğlu vd., 2020).

2010-2020 döneminde, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ticareti önemli bir artış göstermiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi sürekli olarak büyümüş ve tekstil ürünlerinin ihracatı ve ithalatı önemli ölçüde artmıştır. Bu dönemde, Türkiye'den Azerbaycan'a tekstil ürünleri ihracatı artmış ve Azerbaycan, Türkiye'den tekstil ürünleri ithalatını artırmıştır. Bu artışın birkaç faktörü vardır. Öncelikle, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki politik ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesi, ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur. İki ülke arasındaki serbest ticaret anlaşmaları ve diğer ticaret kolaylıkları, tekstil ürünleri ticaretinin artmasını sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin tekstil sektöründe sahip olduğu tecrübe, teknoloji ve üretim kapasitesi, Azerbaycan'ın tekstil sektörünün gelişimine katkıda bulunmuştur. Türk tekstil firmaları, Azerbaycan'da ortak yatırım projeleri gerçekleştirmiş ve ortak üretim tesisleri kurmuşlardır. Bu ortak çalışmalar, Azerbaycan'ın tekstil üretiminde kalite ve verimlilik açısından gelişim sağlamasına yardımcı olmuştur.

Tekstil sektörü, insanların temel ihtiyaçlarından biri olan giyim ürünlerinin üretimiyle ilgilenen sektördür. Bu sektör hem işyerleri hem de işçi sayısı açısından dünya çapında en büyük sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde tekstil sektörü, dünya ekonomisi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle son yıllarda teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte, tekstil sektöründe ciddi bir rekabet ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, 2010-2020 yılları arasında Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ilişkilerini incelemektedir. Bu dönemde iki ülke arasındaki ticaret hacmi, ihracat ve ithalat verileri, ortak yatırım projeleri gibi konuları ele alacak ve iki ülke arasındaki tekstil ticareti değerlendirilecektir.

Çalışma, tekstil sektörünün Azerbaycan ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini inceleyecek ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin değişimine yönelik bir analiz

yapacaktır. Ayrıca, iki ÷lke arasındaki tekstil ihracatı ve ithalatı verilerini inceleyerek, iki ÷lke arasındaki ticaret dengesinin nasıl etkilendiği de ortaya koyulacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma ile Azerbaycan ve T÷rkiye arasındaki ilişkilerde tekstilin yeri değerlendirilecektir. Bu değerlendirme, iki ÷lke arasındaki ticaret hacmi, ihracat ve ithalat verileri gibi verilerin analiziyle yapılacaktır. Ayrıca, iki ÷lke arasındaki ortak yatırım projelerine ve tekstil sektöründe ortaklaşa yapılan çalışmalara da değinilecektir. Bu çalışmanın sonucunda, Azerbaycan ve T÷rkiye arasındaki ilişkiler tekstilin önemi hakkında önemli bilgiler elde edileceği düşün÷lmektedir. Bu bilgilerin iki ÷lke arasındaki ilişkilerinin gelecekte nasıl geliştirilebileceği konusunda da fikir vereceği düşün÷lmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: AZERBAYCAN VE AZERBAYCAN EKONOMİSİ

1.1. Azerbaycan'ın Siyasal Yapısı

Azerbaycan, Avrasya'nın Kafkasya bölgesinde yer alan, kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Gürcistan, batıda Ermenistan ve güneyde İran ile çevrili bir ülkedir. Ülke, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana önemli değişikliklere uğrayan karmaşık bir siyasi yapıya sahiptir. Azerbaycan Cumhuriyeti, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanıldığı bir başkanlık cumhuriyetidir. Başkan, halk oylamasıyla beş yıllık bir dönem için seçilir ve devletin ve hükümetin başıdır. Bakanlar Kurulu, hükümetin politika ve programlarının uygulanmasından sorumludur ve Parlamentonun onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır (Mollaer, 2004).

Azerbaycan'da hükümetin yasama organı, tek meclisli ve 125 üyeden oluşan Ulusal Meclis'tir. Millet Meclisi üyeleri beş yıllık dönemler için halk oylamasıyla seçilmektedir. Ulusal Meclisin yetkileri şu şekilde sıralanabilir (Alkan, 2010):

- Yasa çıkarma
- Uluslararası anlaşmaları onaylama
- Bütçeyi onaylama

Azerbaycan'da siyasi partiler ulusal düzeyde örgütlenmiştir ve ülkenin siyasi sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. Azerbaycan'daki ana siyasi partiler şu şekilde sıralanabilir (Alkan, 2010):

- Yeni Azerbaycan Partisi
- Vatandaş ve Kalkınma Partisi
- Azerbaycan Halk Cephesi Partisi

Bu partiler arasında Yeni Azerbaycan Partisi en büyüğü ve en etkili olmakla birlikte, Ulusal Meclis'te baskın bir konuma sahip olmuştur.

Azerbaycan'ın şu anki Cumhurbaşkanı, 2003 yılından beri görevde olan İlham Aliyev'dir. Cumhurbaşkanı Aliyev, 1993-2003 yılları arasında Azerbaycan Cumhurbaşkanı olan Haydar Aliyev'in oğludur. Cumhurbaşkanı Aliyev, Azerbaycan'da bir dizi ekonomik ve sosyal reform gerçekleştirmiştir, ülkenin petrol ve gaz endüstrilerinin gelişimi ve yeni

altyapı projelerinin inşası da gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte hükümeti şeffaf olmadığı ve muhalefet seslerini bastırdığı için de eleştirilmiştir (Hasanoğlu, 2019).

Azerbaycan'daki diğer önemli siyasi figürler arasında Ulusal Meclis Başkanı Oktay Asadov ve Başbakan Ali Asadov yer almaktadır. Bu kişilerin her ikisi de Yeni Azerbaycan Partisi üyesidir ve ülkenin siyasi karar alma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Son yıllarda Azerbaycan, siyasi yapısıyla ilgili bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Ana sorunlardan biri, iktidar partisi ve müttefiklerinin siyasi manzaraya hâkim olmasıyla siyasi çoğulculuğun olmamasıdır. Bu durum, muhalefet seslerinin bastırılması ve seçimlerde anlamlı bir rekabetin olmaması konusunda endişelere yol açmıştır. Diğer bir konu, özellikle siyasi partilerin ve kampanyaların finansmanı ile ilgili olarak, siyasi sistemde şeffaflığın olmaması olmuştur. Bu, özel çıkarların siyasi süreç üzerindeki etkisine ilişkin endişeleri artırmıştır (Hasanoğlu, 2019).

Bu zorluklara rağmen Azerbaycan son yıllarda ekonomik kalkınma ve vatandaşlarının yaşam standartlarının iyileştirilmesi açısından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak, ülkenin siyasi yapısının daha kapsayıcı ve şeffaf olmasını sağlamak için gerçekleştirilmesi gereken birçok reformun bulunduğu ifade edilmektedir (Hasanoğlu, 2019).

1.1.1. Azerbaycan'da Anayasal Sistem

Azerbaycan Cumhuriyeti, Avrasya'nın Kafkasya bölgesinde yer alan, yaklaşık 10 milyon nüfusa sahip egemen bir devlettir. Ülke, 1991'de Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasından bu yana önemli değişikliklere uğrayan karmaşık bir anayasal sisteme sahiptir. Azerbaycan'ın mevcut anayasası 12 Kasım 1995'te kabul edilmiş ve o zamandan beri birkaç kez değiştirilmiştir. Anayasa, hükümetin yapısını ve işleyişini, vatandaşların hak ve görevlerini ve devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi belirlemektedir (Rehimli, 2009).

Azerbaycan'ın anayasal sistemi kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkelerine dayanmaktadır. Başkanın devlet ve hükümet başkanı olarak görev yaptığı bir başkanlık hükümeti biçimi kurulmaktadır. Cumhurbaşkanı, beş yıllık bir dönem için halk oylamasıyla seçilmekte ve hükümetin politika ve programlarını uygulamaktan sorumlu olan Bakanlar Kurulu üyelerini atama ve görevden alma yetkisine sahiptir. Azerbaycan'da

hükümetin yasama organı, tek meclisli ve 125 üyeden oluşan Ulusal Meclis'tir. Ulusal Meclis üyeleri, beş yıllık dönemler için halk oylamasıyla seçilmekte ve kanun yapma, uluslararası anlaşmaları onaylama ve bütçeyi onaylama yetkisine sahiptir (Alkan, 2010).

Azerbaycan'da hükümetin yargı organı diğer organlardan bağımsızdır ve ülke yasalarının yorumlanmasından ve uygulanmasından sorumludur. Azerbaycan'daki en yüksek mahkeme, tüm hukuk, ceza ve idari davalar için nihai temyiz mahkemesi olan Yüksek Mahkeme'dir. Yüksek Mahkeme, Parlamentonun onayı ile Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir başkan ve diğer yargıçlardan oluşmaktadır. Bu hükümet organlarına ek olarak şu kurumlar da önem roller üstlenmektedir (Mehmetoğlu, 2010):

- Anayasa Mahkemesi
- Merkez Seçim Komisyonu
- Ombudsman

Anayasa Mahkemesi, anayasanın yorumlanmasından ve tutarlı ve adil bir şekilde uygulanmasından sorumludur. Merkez Seçim Komisyonu, ülkedeki seçimlerin düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumludur. Ombudsman, vatandaşların haklarını korumak ve insan haklarını geliştirmekle yükümlü bağımsız bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Alkan, 2010).

Azerbaycan'ın anayasal sistemi, ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana bir dizi önemli değişikliğe uğramıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında ülke, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik zorluklarla dolu bir dönem yaşamıştır. Buna cevaben hükümet, hukukun üstünlüğünü güçlendirmek ve devletin işleyişini iyileştirmek için bir dizi anayasal reform gerçekleştirmiştir. Azerbaycan'daki en önemli anayasal reformlardan biri, 1995 yılında cumhurbaşkanlığı hükümet biçimini kuran ve kuvvetler ayrılığını güçlendiren yeni bir anayasanın kabul edilmesidir. 1995 anayasası aynı zamanda, aralarında Anayasa Mahkemesi ve Merkez Seçim Komisyonu'nun da bulunduğu, ülkenin siyasi ve hukuki gelişmesinde kilit rol oynayan bir dizi önemli kurum kurmuştur (Hasanoğlu, 2008).

1995 anayasasının kabul edilmesinden bu yana Azerbaycan, ekonomik kalkınma ve vatandaşlarının yaşam standartlarının iyileştirilmesi açısından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak ülke, anayasal sistemiyle ilgili olarak şu zorluklarla karşı karşıya kalmıştır (Gorchuzada, 2019):

- Siyasi çoğulculuğun olmaması
- Muhalefet seslerinin bastırılması
- Siyasi süreçte şeffaflığın olmaması

1.1.2. Azerbaycan'da Siyasi Partiler

Avrasya'nın Kafkasya bölgesinde yer alan bir ülke olan Azerbaycan'ın siyasi sisteminde siyasi partiler önemli bir rol oynamaktadır. Azerbaycan'da siyasi partiler ulusal düzeyde örgütlenmiştir ve seçimler için aday göstererek ve siyasi platformlarını destekleyerek ülkenin demokratik sürecine katılmaktadırlar (Türk, 2013).

Azerbaycan'da ilk siyasi partiler, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, Rus egemenliği döneminde kurulmuştur. Bu ilk partiler yönelim olarak büyük ölçüde Marksistti ve işçi hakları ve sosyal adalet konularına odaklanmışlardır. 1917'de Rusya İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Azerbaycan bağımsızlığını ilan etti ve demokratik bir hükümet kurmuştur. Bu dönemde siyasi partiler, ülkenin siyasi manzarasının şekillenmesinde ve siyasi gündemlerinin ilerlemesinde önemli bir rol oynamışlardır (Mövsümov ve Erdil, 2008).

1922'de Sovyetler Birliği kurulduktan sonra Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nin kurucu cumhuriyeti olmuş ve siyasi partiler kapatılmıştır. Siyasi faaliyet kısıtlanmış ve tek yasal parti olan komünist parti iktidar tekeli elinde tutmuştur. Azerbaycan'ın bağımsızlığını yeniden kazandığı 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar siyasi partilerin açıkça faaliyet göstermesine izin verilmemiştir (Güneş, 2004).

Bağımsızlıktan bu yana, Azerbaycan'daki siyasi partiler ülkenin demokratik sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Partiler ulusal düzeyde örgütlenmiştir ve seçimlere katılabilmek için Adalet Bakanlığı'na kaydolmaları gerekmektedir. Tarafların ayrıca asgari sayıda üyeye sahip olmak ve mali tablolarını yayınlamak gibi belirli yasal gerekliliklere uymaları gerekmektedir (Türk, 2013).

Tablo 1. Azerbaycan'daki Siyasi Partiler

Yeni Azerbaycan Partisi	İş dünyası ve siyasi seçkinler arasında güçlü bir destek tabanına sahip, ülkedeki en büyük ve en etkili partidir. Parti, ülkenin parlamentosu olan Ulusal Meclis'te baskın bir konuma sahiptir ve 2003'ten beri iktidardadır. Yeni Azerbaycan Partisi, hükümet yanlısı olarak kabul edilir ve güçlü, merkezi bir devleti savunmaktadır.
Vatandaş ve Kalkınma Partisi	2005 yılında kurulmuş bir merkez sağ partidir. Parti, eski Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından yönetilmektedir ve iş çevrelerinde güçlü bir destek tabanına sahiptir. Parti, ekonomik liberalleşmeyi ve serbest piyasa reformlarını savunmaktadır.
Azerbaycan Halk Cephesi Partisi	1988 yılında kurulmuş, aydınlar ve sivil toplum grupları arasında güçlü bir destek tabanına sahip liberal bir partidir. Parti, hükümeti eleştiriyor ve daha fazla siyasi açıklık ve şeffaflığı savunmaktadır.

Kaynak: Mecidov, 2008

Azerbaycan'da siyasi partiler ulusal ve yerel düzeyde seçimlere katılmaktadır. Ulusal Meclis ve ülkenin parlamentosu için beş yılda bir ve cumhurbaşkanlığı için dört yılda bir seçimler yapılmaktadır. Partiler bu seçimler için aday gösterirler ve siyasi platformlarını seçmenlere tanıtmaktadırlar (Alkan, 2010).

Azerbaycan'daki siyasi partiler son yıllarda bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Ana sorunlardan biri, iktidar partisi ve müttefiklerinin siyasi manzaraya hâkim olmasıyla siyasi çoğulculuğun olmaması olmuştur. Bu durum, muhalefet seslerinin bastırılması ve seçimlerde anlamlı bir rekabetin olmaması konusunda endişelere yol açmıştır. Diğer bir konu, özellikle siyasi partilerin ve kampanyaların finansmanı ile ilgili olarak, siyasi süreçte şeffaflığın olmaması olmuştur. Bu, özel çıkarların siyasi süreç üzerindeki etkisine ilişkin endişeleri artırmıştır (Mövsümov ve Erdil, 2008).

1.1.3. Azerbaycan'da Seçim Sistemi

Seçim sistemi, her ülkede demokratik süreçlerin ve siyasi temsilin sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Azerbaycan'da seçim sistemi, demokratik kurumları güçlendirmek ve seçimlerin şeffaflığını ve adillliğini artırmak için yıllar içinde önemli gelişmeler ve reformlar geçirmiştir. Azerbaycan hem nispi temsil hem de tek üyeli bölge sistemlerinin unsurlarını bir araya getiren karma bir seçim sistemi uygulamaktadır. Bu karma model, siyasi partilere temsiliyet sağlamak ile yerel temsiliyeti sağlamak arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Seçim sistemi Merkezi Seçim Komisyonu (MSK), Seçim Bölgesi Seçim Komisyonları (MSK'lar) ve Seçim İstasyonları şeklinde üç ana bileşenden oluşmaktadır (Alkan, 2010; Aliyev, 2016).

- Merkezi Seçim Komisyonu: Merkez Seçim Komisyonu (MSK) Azerbaycan'da seçimlerin düzenlenmesi ve yönetilmesinden sorumlu en yüksek makamdır. Siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yargının temsilcilerinden oluşan bağımsız bir organdır. MSK, aday kaydı, seçmen kaydı ve seçim sonuçlarının açıklanması da dahil olmak üzere tüm seçim sürecini denetler. Seçim sürecinin bütünlüğünün ve şeffaflığının sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır (Alkan, 2010).
- Seçim Bölgesi Seçim Komisyonları: Seçim Bölgesi Seçim Komisyonları (MSK), belirli seçim bölgelerinde seçimlerin organizasyonunu ve yönetimini kolaylaştırmak için bölgesel düzeyde kurulur. Bu komisyonlar kendi seçim bölgelerinde aday kaydı, seçmen eğitimi, sandık kurulumu ve oyların sayım ve dökümünden sorumludur. MSK'lar seçim sürecinin yasal çerçeveye uygun olmasını sağlar ve seçimle ilgili konularda yerel bir irtibat noktası oluşturmaktadır (Alkan, 2010).
- Seçim İstasyonları: Oy verme merkezleri, seçmenlerin oylarını kullandıkları fiziksel yerler olarak hizmet vermektedir. Tüm uygun seçmenlerin kolay erişimini sağlamak için ülke genelinde kurulmaktadır. Her bir oy verme merkezi, seçmenlerin uygunluğunu doğrulamak, düzeni sağlamak ve oy verme sürecini denetlemekten sorumlu seçim görevlilerinden oluşan bir ekip tarafından yönetilmektedir. Seçim gözlemcilerinin ve siyasi parti temsilcilerinin varlığı, oy

verme ve oy sayma süreçlerinde şeffaflığın ve adaletin korunmasına yardımcı olmaktadır (Aliyev, 2016).

Azerbaycan'daki seçim sistemi, Anayasa, Seçim Kanunu ve diğer çeşitli kanun ve yönetmelikleri içeren kapsamlı bir yasal çerçeve ile yönetilmektedir. Anayasa, seçme ve seçilme hakkını güvence altına alarak demokratik katılımın temel ilkelerini teminat altına almaktadır. Seçim Kanunu, seçimlerin yürütülmesine ilişkin usul ve düzenlemeleri ana hatlarıyla belirtir ve seçim sürecinin şeffaflığını ve adillliğini sağlamaktadır (Aliyev, 2016).

Son yıllarda Azerbaycan, seçim sistemini geliştirmek ve demokratik uygulamaları teşvik etmek için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar şeffaflığın artırılmasına, seçmen eğitiminin iyileştirilmesine ve seçim yönetim organlarının bağımsızlığının güçlendirilmesine odaklanmıştır. Biyometrik seçmen kimliğinin uygulamaya konması, elektronik oy kullanma makinelerinin kullanılması ve seçmen kayıt sisteminin uygulanması seçim sürecinin modernleştirilmesine ve sahtekarlığın en aza indirilmesine yardımcı olmuştur.

Azerbaycan'daki seçim sistemi, demokratik uygulamaları güçlendirmek, siyasi temsili teşvik etmek ve şeffaflığı artırmak için zaman içinde gelişmiştir. Nispi temsil ve tek üyeli bölgelerin birleşiminden oluşan karma seçim sistemi, parti temsili ile yerel temsil arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Merkez Seçim Komisyonu, Seçim Bölgesi Seçim Komisyonları ve Seçim Sandıkları, çeşitli düzeylerde seçimlerin düzenlenmesi ve yönetilmesinde önemli roller oynamaktadır. Azerbaycan, kapsamlı mevzuat ve devam eden reformlar aracılığıyla seçim sistemini iyileştirme ve demokratik katılımı sağlama konusundaki kararlılığını göstermiştir. Reformlar şeffaflık, seçmen eğitimi ve seçim sürecinin bütünlüğünü arttırmak için modern teknolojilerin kullanılmasına odaklanmıştır. Azerbaycan, seçim sistemini iyileştirmeye ve geliştirmeye devam ederek demokratik ilkeleri korumaya ve vatandaşları için siyasi temsili teşvik etmeye çalışmaktadır (Aliyev, 2016).

1.2. Azerbaycan'ın Ekonomik Yapısı

Azerbaycan'ın ekonomik yapısının temel özelliklerinden biri, başta petrol ve gaz olmak üzere ülkenin zengin doğal kaynaklarıdır. Azerbaycan, kanıtlanmış yaklaşık 7 milyar

varil petrol ve 1,2 trilyon metreküp doğal gaz rezerviyle Hazar Denizi bölgesinde önemli bir petrol ve gaz üreticisi olarak kabul edilmektedir. Petrol ve gaz sektörü, ülkenin GSYİH'sının, ihracatının ve devlet gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Aslanli, 2018).

Petrol ve gaza ek olarak Azerbaycan'da şu endüstriler mevcuttur:

- Metalürji
- Kimya
- Petrokimya
- Gıda işleme
- Hafif imalat

Azerbaycan'ın aynı zamanda tahıl, sebze ve hayvancılık da dahil olmak üzere önemli bir tarım ürünleri üreticisi olduğu ifade edilmektedir. Turizm, bankacılık ve telekomünikasyon dahil olmak üzere hizmet sektörü de ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır (Aslanli, 2017).

1.2.1. Azerbaycan Ekonomisinin Genel Durumu

Azerbaycan, Avrasya'nın Kafkasya bölgesinde yer alan, kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Gürcistan, batıda Ermenistan ve güneyde İran ile çevrili bir ülkedir. Ülke, sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin bir karışımı ile çeşitli ve hızla gelişen bir ekonomiye sahiptir. Azerbaycan'ın ekonomik performansı, başlıca endüstrileri, temel zorluklar ve fırsatlar ve diğer ülkelerle ekonomik ilişkiler dahil olmak üzere Azerbaycan ekonomisinin genel durumuna ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda sunulmuştur (Kalayci, 2013).

1.2.1.1. Ekonomik Performans

Azerbaycan son yıllarda güçlü bir ekonomik büyüme yaşamıştır. Bu büyümenin petrol ve gaz sektörünün genişlemesi ve ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi de dahil olmak üzere ekonomik reformların uygulanmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Bağırzade, 2014).

Tablo 2. Azerbaycan'da GSYİH Büyümesi (2010-2021)

Yıl	Büyüme (%)
2010	5
2011	0.1
2012	2.2
2013	5.8
2014	2.8
2015	1.1
2016	-3.1
2017	0.2
2018	1.5
2019	2.5
2020	-4.3
2021	5.6

Kaynak: World Bank, 2022.

Azerbaycan ekonomisinin küresel ekonomik trendlerden ve petrol fiyatlarındaki düşüşten etkilendiği de bilinmektedir. 2015 yılında Azerbaycan, petrol fiyatlarındaki keskin düşüş ve ulusal para birimi olan manatın değer kaybetmesi nedeniyle bir durgunluk yaşamıştır. Ancak ekonomi 2016 yılında toparlanmış ve son yıllarda ılımlı bir hızla büyümeye devam etmiştir.

1.2.1.2. Başlıca Endüstriler

Azerbaycan'ın ekonomik yapısının temel özelliklerinden biri, başta petrol ve gaz olmak üzere ülkenin zengin doğal kaynaklarıdır. Azerbaycan, kanıtlanmış yaklaşık 7 milyar varil petrol ve 1,2 trilyon metreküp doğal gaz rezerviyle Hazar Denizi bölgesinde önemli bir petrol ve gaz üreticisidir. Petrol ve gaz sektörü, ülkenin GSYİH'sının, ihracatının ve devlet gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Petrol ve gaza ek olarak Azerbaycan, metalurji, kimya ve petrokimya, gıda işleme ve hafif imalat dahil olmak üzere çok çeşitli endüstrilere sahiptir. Ülke aynı zamanda tahıl, sebze ve hayvancılık da dahil olmak üzere önemli bir tarım ürünleri üreticisidir. Turizm, bankacılık ve

telekomünikasyon dahil olmak üzere hizmet sektörü de ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır (Almammadov, 2019).

Tablo 3. Sektörlere Göre GSYİH'ya Katkılar (2018)

Sektör	GSYİH'ye Etkisi (%)
Petrol ve gaz	49.6
Endüstri	22.5
Tarım	8.8
Hizmet	19.1

Kaynak: World Bank, 2019

Tablo 3'te gösterildiği gibi, petrol ve gaz sektörü, toplamın yaklaşık %50'sini oluşturan Azerbaycan'da GSYİH'ya en büyük katkıyı yapan sektördür. Sanayi sektörü, GSYİH'nın %22,5'ini oluşturan ikinci en büyük katkı sağlayan sektördür, bunu tarım (%8,8) ve hizmetler (%19,1) izlemektedir.

1.2.1.3. Temel Zorluklar ve Fırsatlar

Güçlü ekonomik büyümesine rağmen, Azerbaycan ekonomik alanda bir dizi zorluk ve fırsatla karşı karşıyadır. Başlıca zorluklardan biri, ülkenin ekonomiyi küresel enerji fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı savunmasız hale getiren petrol ve gaz sektörüne olan bağımlılığıdır. Bu sorunu ele almak için hükümet, alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve ekonominin diğer sektörlerinin genişletilmesi dahil olmak üzere bir dizi çeşitlendirme girişimini hayata geçirmiştir. Azerbaycan'ın karşı karşıya olduğu bir başka zorluk da iş ortamını iyileştirme ve ekonominin rekabet gücünü artırma ihtiyacı olarak kabul edilmektedir. Bu, yolsuzluk, düzenleyici engeller ve altyapı geliştirme ihtiyacı gibi konuları içermektedir. Bu sorunları çözmek için hükümet, işletme kayıt prosedürlerinin basitleştirilmesi ve serbest ekonomik bölgelerin geliştirilmesi de dahil olmak üzere bir dizi reform gerçekleştirmiştir (Baghirova vd., 2019).

Azerbaycan için bir başka zorluk, düşük verimlilik, dar bir ihracat tabanı ve ithalata yüksek bağımlılık gibi ekonomideki yapısal sorunları ele alma ihtiyacıdır. Bu sorunları ele almak için hükümet tarafından şunlar gerçekleştirilmiştir (Deniz ve Ablak, 2015):

- Yerli sanayilerin geliştirilmesi

- İhracata yönelik sanayilerin teşvik edilmesi
- Eğitim ve öğretim programlarının iyileştirilmesi

Bu zorluklara ek olarak, Azerbaycan'ın ekonomiyi daha da güçlendirmeye ve çeşitlendirmeye yardımcı olabilecek çeşitli fırsatlarla da karşı karşıya olduğu ifade edilmektedir. Başlıca fırsatlardan biri, ülkenin Avrupa ile Asya arasında ticaret ve yatırım için çekici bir kapı olmasını sağlayan stratejik konumudur. Azerbaycan ayrıca yeni pazarlara ve yatırım fırsatlarına erişim sağlayan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Bankası dahil olmak üzere bir dizi bölgesel ekonomik örgütün üyesidir.

1.2.1.4. Diğer Ülkelerle Ekonomik İlişkiler

Azerbaycan, dünyadaki birçok ülke için önemli bir ekonomik ortaktır. Ülkenin en büyük ticaret ortağı olan Rusya'nın yanı sıra şu ülkelerle de güçlü ekonomik ilişkiler kurulmuştur:

- Gürcistan
- İran
- Türkiye

Azerbaycan ayrıca, üye ülkeleri arasında ekonomik iş birliğini ve kalkınmayı destekleyen Şangay İş birliği Örgütü'nün (SCO) bir üyesidir (Mahdian, 2010). Azerbaycan bölge dışındaki ülkelerle ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Ülke, ikinci en büyük ticaret ortağı olan AB ile güçlü ekonomik bağlar geliştirmiştir ve AB ile altı Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya ülkesi arasında ekonomik bütünleşme ve iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan AB'nin Doğu Ortaklığı programının bir üyesidir. Azerbaycan ayrıca şu ülkelerle de ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır (Kurbanov, 2012):

- ABD
- Çin
- Japonya

1.2.2. Azerbaycan'ın Dünya Ekonomisi İçindeki Yeri

Azerbaycan, dünyadaki birçok ülke için önemli bir ekonomik ortak olarak görülmektedir. İhracat açısından Rusya, Azerbaycan'ın malları için en büyük varış noktasıdır ve onu İtalya, Türkiye ve Almanya izlemektedir (bkz. Tablo 4). İthalat açısından da Rusya, Azerbaycan'ın en büyük ithalat kaynağıdır ve onu Türkiye, Çin ve ABD izlemektedir.

Tablo 4. Azerbaycan'ın En Büyük İhracat ve İthalat Ortakları (2019)

İhracat	İthalat
Rusya %26,9	Rusya %25,8
İtalya %8,6	Türkiye %12,2
Türkiye %7,7	Çin %8,9
Almanya %7,1	Amerika Birleşik Devletleri %8,4

Kaynak: World Trade Organization, 2019

Azerbaycan ayrıca, yeni pazarlara ve yatırım fırsatlarına erişim sağlayan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Bankası dahil olmak üzere çeşitli bölgesel ekonomik örgütlerin üyesidir. Ülke, ikinci en büyük ticaret ortağı olan AB ile güçlü ekonomik bağlar geliştirmiştir ve AB ile altı Doğu Avrupa ve Güney Kafkasya ülkesi arasında ekonomik bütünleşme ve iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan AB'nin Doğu Ortaklığı programının da bir üyesidir (Mukhtarov, 2017).

Azerbaycan, ülkenin ekonomik politikalarının ve uygulamalarının şekillenmesinde önemli rol oynayan bölgesel ve uluslararası ekonomik kuruluşların aktif bir katılımcısıdır. Azerbaycan'ın bölgesel ve uluslararası ekonomik örgütlerde üstlendiği rollere Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Azerbaycan'ın Bölgesel ve Uluslararası Ekonomik Örgütlerde Üstlendiği Rol

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	Azerbaycan 2000 yılında DTÖ'ye üye olmuş ve o zamandan beri ticaret politikalarını uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmek için çalışmaktadır. Azerbaycan DTÖ tarafından sağlanan yeni pazarlara erişim ve yatırım fırsatlarından da yararlanmıştır.
----------------------------	--

Avrupa Birliği (AB)	Azerbaycan, AB ile altı Doğu Avrupa ve Gúney Kafkasya úlkesi arasında ekonomik bütúnleşme ve iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan AB'nin Doğu Ortaklığı programının bir üyesidir. Ülke ayrıca, bir Ortaklık ve İş birliği Anlaşması'nın geliştirilmesi ve Derin ve Kapsamlı bir Serbest Ticaret Anlaşması müzakereleri de dahil olmak üzere bir dizi girişim yoluyla AB ile ekonomik bağlarını derinleştirmeye çalışmıştır.
Şangay İş birliği Örgütü (SCO)	Azerbaycan, üye ülkeleri arasında ekonomik iş birliğini ve kalkınmayı destekleyen SCO'nun bir üyesidir. Örgüt ayrıca bölgesel güvenlik ve istikrarda da rol oynuyor ve ekonomik ve ticari iş birliğine odaklanan bir dizi girişime sahiptir.
Dünya Bankası	Azerbaycan, dünyanın dört bir yanındaki ülkelere mali ve teknik yardım sağlayan Dünya Bankası'nın bir üyesidir. Örgüt, krediler, hibeler ve teknik yardım sağlanması da dahil olmak üzere Azerbaycan'ın ekonomik kalkınması ve reform çabalarının desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Kaynak: Şamiyeva, 2019

1.2.3. Azerbaycan Ekonomisinin Yeni Yapılanma Süreci

Azerbaycan ekonomisinin yeniden yapılanma süreci birkaç on yıldır devam etmektedir. Bununla birlikte bu sürecin yıllar içinde bir takım önemli değişikliklere uğradığı da bilinmektedir. Ülke, Sovyet tarzı planlı bir ekonomiden piyasaya dayalı bir sisteme geçmiş ve ekonomik reformları uygulamada ve ticaret ve yatırım rejimlerini serbestleştirmede önemli ilerleme kaydetmiştir. 1990'ların başında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Azerbaycan, piyasaya dayalı bir ekonomiye geçiş yapmaya çalışırken önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Ülke, ağır sanayi ve kaynak çıkarmaya güçlü bir vurgu yapan, oldukça merkezi, devlet kontrollü bir ekonomiye sahipti. Bununla birlikte, ülke değişen küresel ekonomik manzaraya uyum sağlamaya çalışırken, bu modelin Sovyet sonrası dönemde sürdürülemez olduğu kanıtlanmıştır (Aras, 2006).

Bu zorlukların üstesinden gelmek için Azerbaycan hükümeti ekonomiyi serbestleştirmeyi ve yeniden yapılandırmayı amaçlayan bazı ekonomik reformları uygulamaya başlamıştır. Bu reformların kapsamı şu şekilde sıralanabilir (Aras, 2003):

- Devlete ait işletmelerin özelleştirilmesi
- Ticaret ve yatırım rejimlerinin serbestleştirilmesi
- Daha açık ve şeffaf bir iş ortamının geliştirilmesi

Yeniden yapılanma sürecinin kilit unsurlarından biri de kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesidir. Bu uygulama ekonomide verimliliği ve rekabet gücünü artırmak amacıyla devlet kontrolündeki şirketlerin özel yatırımcılara satışını kapsamaktadır. Özelleştirme süreci, ihaleler ve potansiyel alıcılarla doğrudan müzakereler dahil olmak üzere çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmiştir (Tutar ve Miraliyev, 2019).

Devlete ait işletmelerin özelleştirilmesinin yanı sıra hükümet, ekonomiyi serbestleştirmeyi amaçlayan bir dizi başka ekonomik reform da yürütmüştür. Bu, dış ticaret ve yatırım önündeki engellerin kaldırılmasını ve daha şeffaf ve öngörülebilir bir iş ortamının yaratılmasını içeren ticaret ve yatırım rejimlerinin serbestleştirilmesini kapsamaktaydı. Yeniden yapılanma sürecinin bir diğer önemli unsuru da finans sektörünün gelişmesidir. 1990'lardan önce, Azerbaycan'daki finans sektörü, ülkenin ihtiyaçlarına hizmet eden sınırlı sayıda banka ve finans kurumuyla büyük ölçüde gelişmemiştir. Bununla birlikte, Sovyet sonrası dönemde hükümet, krediye erişimi artırmak ve mali kaynakların ekonomi içinde tahsisini iyileştirmek amacıyla mali sektörü geliştirmeye odaklanmaya başlamıştır (Mammadov, 2018). Bu çabaları desteklemek için hükümet tarafından şu reformlar gerçekleştirilmiştir (Gurbanov, 2015):

- Merkez bankasının kurulması
- Bankacılık sektörü için düzenleyici bir çerçevenin geliştirilmesi
- Yeni finansal araç ve ürünlerin getirilmesi

Bu çabalar, finansal sistemin istikrarını ve verimliliğini artırmaya yardımcı olmuş ve ekonominin genel gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu ekonomik reformlara ek olarak hükümet, Azerbaycan'daki iş ortamını iyileştirmeye yönelik adımlar da atmıştır. Bu, işletmeler için daha şeffaf ve öngörülebilir bir yasal çerçevenin oluşturulmasını, bir

uyuşmazlık çözüm sisteminin kurulmasını ve yolsuzluğu azaltmak ve hukukun üstünlüğünü iyileştirmek için önlemlerin uygulanmasını içermektedir (Aras vd., 2012).

Genel olarak, Azerbaycan ekonomisinin yeniden yapılanma süreci birçok yönden başarılı olmuştur. Ülke, planlı bir ekonomiden piyasaya dayalı bir sisteme geçişte önemli ilerleme kaydetmiş ve ekonominin verimliliğini ve rekabet edebilirliğini artırmaya yardımcı olan bir dizi önemli ekonomik reformu hayata geçirmiştir. Ancak süreçte birçok zorlukla karşı karşıya kalınmıştır. Ülke, son yıllarda küresel petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ve bölgesel çatışmalar da dahil olmak üzere bir dizi ekonomik ve siyasi zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorluklara rağmen hükümet, yeniden yapılanma sürecini sürdürme ve ekonomik büyüme ve kalkınmayı destekleyen politikalar izleme taahhüdünü sürdürmüştür. Bu nedenle, küresel ekonominin zorluklarını ve fırsatlarını karşılamaya çalışan Azerbaycan ekonomisinin önümüzdeki yıllarda gelişmeye ve uyum sağlamaya devam etmesi beklenmektedir (Eminov, 2010).

1.3. Azerbaycan'ın Nüfus Yapısının Özellikleri ve Eğitim Seviyesi

Azerbaycan, Avrasya'nın Güney Kafkasya bölgesinde, Doğu Avrupa ve Batı Asya'nın kavşağında bulunan bir ülkedir. Kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Gürcistan, batıda Ermenistan ve güneyde İran ile sınır komşusudur. Azerbaycan'ın nüfusu yaklaşık 10 milyon kişidir ve bu, onu Güney Kafkasya'nın en büyük ülkesi ve Ermenistan'dan sonra bölgenin en kalabalık ikinci ülkesi yapmaktadır. Azerbaycan'ın nüfus yapısının temel özelliklerinden biri çeşitliliğidir. Ülke, Azeriler, Lezgiler, Talysh, Tats ve Avarlar dahil olmak üzere çok çeşitli etnik ve dilsel gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Nüfusun çoğunluğu, yaklaşık %90'ı, ağırlıklı olarak Şii Müslümanlardan oluşan etnik Azerilerden oluşmaktadır. Nüfusun geri kalan %10'luk kısmı ise şu azınlık gruplardan meydana gelmektedir (Mecek, 2018):

- Lezgiler
- Talişlar
- Tatlar
- Avarlar
- Ruslar
- Ermeniler

- Kürtler

Azerbaycan'ın nüfus yapısının bir diğer özelliği de nispeten genç yaş yapısıdır. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'ne göre, Azerbaycan'da ortalama yaş yaklaşık 30'dur ve nüfusun yaklaşık %35'i 25 yaşın altındadır. Bu nispeten genç nüfus, kısmen ülkenin nispeten yüksek doğurganlık hızından kaynaklanmaktadır. Oran son birkaç on yılda kadın başına yaklaşık 2,3 çocuk şeklindedir (Ağayev, 2013).

Azerbaycan'ın nüfusu da nispeten yüksek bir kentleşme düzeyi ile karakterizedir. Nüfusun yaklaşık %75'i kentsel alanlarda yaşıyor ve çoğunluğu başkent Bakü'de ve çevresindeki Abşeron Yarımadası'nda yoğunlaşmaktadır. Azerbaycan'daki diğer büyük şehirler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Gence
- Sumgayit
- Mingachevir

Azerbaycan'da şehirleşmenin ana itici güçlerinden biri, ülkenin şehir merkezlerinde istihdam olanaklarının artmasına yol açan ülkenin ekonomik kalkınması ve modernleşmesi olmuştur. Bu, özellikle eğitim ve istihdam fırsatları arayan gençler arasında kırsal alanlardan kentsel alanlara göç eğilimi ile sonuçlanmıştır (Seferov, 2005).

Azerbaycan'ın nüfus yapısının bir başka özelliği de nispeten düşük nüfus yoğunluğudur. Ülkenin toplam alanı yaklaşık 86.600 kilometrekare olup, nüfus yoğunluğu kilometrekare başına yaklaşık 117 kişidir. Bu nispeten düşük nüfus yoğunluğu, kısmen ülkenin dağlık arazisinden ve topraklarının çoğunun tarıma veya yerleşime uygun olmamasından kaynaklanmaktadır (Mecek, 2018).

Nispeten düşük nüfus yoğunluğuna rağmen, Azerbaycan nispeten yüksek bir nüfus artış hızına sahiptir. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü'ne göre, Azerbaycan nüfusunun önümüzdeki birkaç on yıl içinde yılda yaklaşık %1 oranında artması beklenmektedir. Bunun nedeni kısmen ülkenin yüksek doğurganlık oranı ve nispeten genç yaş yapısından kaynaklanmaktadır. Azerbaycan'ın nüfus yapısını etkileyen önemli bir faktör, tarihi ve kültürel gelenekleridir. Ülke, komşu ülkelerle uzun bir ticaret ve kültürel alışveriş geçmişi olan zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu nüfus arasında temsil edilen bir dizi dil, din

ve gelenek ile ülke içinde çeşitli kültür ve geleneklerin bir karışımıyla sonuçlanmıştır (Ağayev, 2013).

Eğitim, her ulus için kalkınmanın temel direğidir ve bireylerin bilgi, beceri ve genel sosyo-ekonomik ilerlemesini şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Azerbaycan'da eğitim sistemini geliştirmek ve nüfusun eğitim seviyesini yükseltmek için önemli çabalar sarf edilmiştir. Azerbaycan'da eğitim sistemi okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere çeşitli kademelere ayrılmıştır. Okul öncesi eğitim üç ila altı yaş arasındaki çocuklar için mevcuttur ve zorunlu değildir. İlköğretim zorunludur ve bir ila dördüncü sınıfları kapsarken, ortaöğretim beş ila on birinci sınıfları kapsamaktadır. Yükseköğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora programları sunan üniversiteleri ve enstitüleri ifade etmektedir (Çeltikçi, 2013).

1.3.1. Eğitime Erişim

Azerbaycan hükümeti tüm vatandaşların eğitime erişimini sağlamaya öncelik vermiştir. Özellikle kırsal alanlarda eğitim kurumlarının sayısının artırılması, altyapı ve tesislerin iyileştirilmesi için çaba gösterilmiştir. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğini gidermek için önlemler alınmış, kız ve erkek çocukların eğitim almaları için eşit fırsatlar sağlanması amaçlanmıştır. Dezavantajlı kesimlerden gelen öğrencileri desteklemek için burslar ve mali yardım programları da mevcuttur. Azerbaycan'da okuryazarlık oranı yüksektir ve son yıllarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 15 yaş ve üzeri nüfus arasında okuryazarlık oranı 2020 yılında %99,8'e ulaşmıştır. Bu, ülkenin kaliteli eğitim sağlama ve nüfusun çoğunluğunun okuma yazma bilmesini sağlama konusundaki kararlılığını göstermektedir (Zeynalova, 2020).

1.3.2. Kaliteli Eğitimi Teşvik Girişimleri

Azerbaycan, kaliteli eğitimi teşvik etmek ve eğitim çıktılarını iyileştirmek için çeşitli girişimler hayata geçirmiştir. Bu girişimlerden biri, hükümetin eğitim reformuna yönelik hedef ve planlarını özetleyen Ulusal Eğitim Stratejisi'nin geliştirilmesidir. Strateji, müfredatın geliştirilmesine, öğretmen eğitiminin ve mesleki gelişimin iyileştirilmesine ve teknolojinin öğrenme sürecine entegre edilmesine odaklanmaktadır. Azerbaycan, uluslararası standartlara uyum sağlamak için Uluslararası Öğrenci Değerlendirme

Programı (PISA) ve Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) gibi küresel eğitim değerlendirmelerine de katılmıştır. Bu değerlendirmeler, gelişim alanlarının belirlenmesine ve eğitim başarılarının diğer ülkelerle kıyaslanmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca öğrencilere pratik beceriler kazandırmak ve işgücüne geçişlerini kolaylaştırmak için mesleki ve teknik eğitim ve öğretim programları güçlendirilmiştir. Mesleki eğitime yapılan bu vurgu, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamayı ve istihdam edilebilirliği artırmayı amaçlamaktadır. Kaydedilen ilerlemeye rağmen Azerbaycan, eğitim sisteminde çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar arasında kentsel ve kırsal alanlar arasında kaliteli eğitime erişimdeki eşitsizlikler, öğretmenler için sürekli mesleki gelişim ihtiyacı ve modern öğretim yöntemleri ve teknolojinin sınıflara entegrasyonu yer almaktadır (Vahapzade, 2019).

İleriye baktığımızda, Azerbaycan bu zorlukları ele almaya ve eğitim sistemini daha da geliştirmeye karardır. Hükümet, eğitimin kalitesini ve uygunluğunu artırmayı, yenilikçiliği ve yaratıcılığı teşvik etmeyi ve uluslararası eğitim kurumlarıyla ortaklıkları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Eğitim altyapısına, öğretmen yetiştirme programlarına ve araştırma ve geliştirmeye yapılacak yatırımlar temel öncelikler olmaya devam edecektir.

Azerbaycan'da nüfusun eğitim seviyesi, yüksek okuryazarlık oranı ve eğitime erişimin artmasıyla birlikte önemli gelişmeler kaydetmiştir. Ülkenin eğitim sistemi okul öncesinden yükseköğretime kadar kapsamlı bir yapı sunmakta ve tüm bireylere fırsat eşitliği sağlamak için çaba sarf edilmektedir. Ulusal Eğitim Stratejisi ve uluslararası değerlendirmelere katılım gibi kaliteli eğitimi teşvik etmeye yönelik girişimler, Azerbaycan'ın sürekli gelişim konusundaki kararlılığını göstermektedir. Zorluklara rağmen Azerbaycan, eğitim sistemini geliştirmeye ve dikkat gerektiren alanları ele almaya karardır. Eğitim altyapısının geliştirilmesine öncelik vererek, öğretmen eğitimini iyileştirerek ve yenilikçi öğretim yöntemlerini benimseyerek Azerbaycan, nüfusuna onları hızla değişen küresel manzaraya hazırlayan yüksek kaliteli bir eğitim sunmayı amaçlamaktadır.

1.4. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Siyasi İlişkiler

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin, iki ülkenin güçlü kültürel, ekonomik ve stratejik bağları paylaştığı uzun ve karmaşık bir tarihi vardır. Bu bağlar, her ikisi de

ortak bir tarih ve kültürel geçmişe sahip Türkçe konuşan milletler olan iki ülkenin ortak kültürel ve dilsel mirasına dayanmaktadır (Deniz ve Ablak, 2015).

Ekonomik ilişkiler açısından Türkiye, Azerbaycan için önemli bir ticaret ortağıdır ve iki ülke yıllar boyunca bir dizi ekonomik proje ve girişim üzerinde birlikte çalışmıştır. Örneğin, Türkiye, Azerbaycan'ın enerji sektöründe önemli bir yatırımcı olmuştur ve iki ülke, Azerbaycan doğal gazını Avrupa'ya taşıyacak bir boru hattının inşası da dahil olmak üzere bir dizi altyapı projesinde iş birliği yapmıştır. Güney Kafkasya Boru Hattı olarak bilinen bu boru hattı 2006 yılında tamamlanmış ve Azerbaycan'ın enerji sektörünün gelişmesinde ve küresel enerji piyasasına entegrasyonunda kilit rol oynamıştır (Aydın, 2018).

Ekonomik bağların yanı sıra iki ülke arasında güçlü bir stratejik ilişki de bulunmuştur. Azerbaycan, Türk malları ve enerji kaynakları için önemli bir geçiş yoludur ve Türkiye, Azerbaycan'ın ihracatı için önemli bir pazardır. Ek olarak, iki ülke, özellikle Güney Kafkasya bölgesinde bölgesel istikrar ve iş birliğini geliştirmek için yakın işbirliği içinde çalışmıştır (Cesur, 2016).

Bu güçlü bağlara rağmen, Azerbaycan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler her zaman sorunsuz olmamıştır. İki ülke, özellikle bölgesel güvenlik ve enerji meseleleriyle ilgili olarak yıllar içinde birtakım anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıkları yaşamıştır. Örneğin, Güney Kafkasya'da uluslararası alanda Azerbaycan'ın bir parçası olarak tanınan, ancak 1990'ların başından beri Ermeni güçleri tarafından işgal edilen Dağlık Karabağ konusunda iki ülke arasında gerginlik yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye genel olarak Azerbaycan'ın bu konudaki tutumunu desteklerken, Ermenistan ile de iyi ilişkiler sürdürmeye çalışmaktadır (Aslanlı ve Kurban, 2016).

Son yıllarda Azerbaycan ile Türkiye arasındaki siyasi ilişki, iki ülkenin çeşitli konularda işbirliğini derinleştirmesiyle daha da güçlenmiştir. 2017 yılında iki ülke, ekonomik, siyasi ve güvenlik konularında daha fazla işbirliği için bir çerçeve sağlayan bir Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ayrıca, iki ülkenin bir dizi bölgesel ve uluslararası meselede pozisyonlarını tartışmasına ve koordine etmesine olanak tanıyan ortak bir siyasi istişare mekanizması oluşturmuştur (Aslanlı, 2018).

Azerbaycan ve Türkiye'nin özellikle yakın işbirliği içinde olduğu alanlardan biri de savunma ve güvenlik alanıdır. İki ülkenin bir dizi askeri anlaşması var ve geçmişte ortak

askeri tatbikatlar gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca Türkiye, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesindeki toprak bütünlüğünü koruma ve Ermeni saldırganlığına karşı savunma çabalarında destek sağlamıştır. Bu destek, Türk barış güçlerinin bölgeye konuşlandırılmasının yanı sıra askeri teçhizat ve eğitim sağlanmasını da içermektedir (Jabrayılzade, 2021).

1.4.1. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler derin tarihi, kültürel ve stratejik köklere sahiptir. Bu iki ülke ortak tarihi, etnik ve dilsel bağlara dayanan güçlü bağları paylaşmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin kökleri ortak tarihi ve kültürel bağlara dayanmaktadır. Her iki ülke de Türk etnik kökenini paylaşmakta ve ortak bir dil mirasına sahiptir. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tarihi bağlar, Orta Asya'da Türk Kağanlığı'nın kurulmasına ve sonrasında Türk boylarının farklı bölgelere göç etmesine kadar uzanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması, iki ülke arasındaki ikili ilişkilerin resmen tanınması ve geliştirilmesinin yolunu açmıştır. Azerbaycan ve Türkiye, çeşitli iş birliği alanlarını kapsayan stratejik bir ortaklık kurmuştur. İki ülke ortak çıkarları paylaşmakta ve bölgesel ve uluslararası konularda yakın çalışmaktadır. Bu ortaklık, siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda karşılıklı destek, güven ve iş birliği ile karakterize edilmektedir (Baba-Zada, 2017).

Siyasi alanda Azerbaycan ve Türkiye, genellikle "bir millet, iki devlet" olarak adlandırılan yakın ilişkilerini sürdürmektedir. İki ülke toprak bütünlüğü, güvenlik ve bölgesel istikrarla ilgili konular da dahil olmak üzere kilit siyasi meselelerde birbirlerini desteklemektedir. Üst düzey ziyaretler, heyet değişimi ve her iki ülkenin liderleri arasındaki düzenli istişareler siyasi iş birliği ve anlayışın güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik iş birliği yıllar içinde önemli bir büyüme kaydetmiştir. Her iki ülke de ikili ticaret, yatırım ve ekonomik entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlayan ortak proje ve girişimleri hayata geçirmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı gibi büyük projelerin hayata geçirilmesiyle enerji, ulaştırma, inşaat ve turizm gibi çeşitli sektörlerde önemli bir iş birliği sağlanmıştır (Aydın, 2018).

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerde kültür ve eğitim bağları hayati bir rol oynamaktadır. İki ülke ortak bir kültürel mirasa sahiptir ve festivaller, sergiler ve sanatsal etkinlikler de dahil olmak üzere çeşitli kültürel değişim programlarına katılmaktadır. Öğrenci değişimi, burslar ve üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki akademik iş birlikleri ile eğitim iş birliği de önemlidir. Azerbaycan ve Türkiye güçlü bir güvenlik ve savunma iş birliği çerçevesine sahiptir. İki ülke askeri eğitim, ortak tatbikatlar ve savunma sanayi projeleri konusunda iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği her iki ülkenin güvenliğini arttırmayı, bölgesel istikrara katkıda bulunmayı ve savunma yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Abdurrahmanlı, 2020).

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler, her iki ülke ve daha geniş bölge için önemli bir stratejik öneme sahiptir. Bu iki ülke arasındaki ortaklık, Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan bir köprü görevi görmekte ve bölgesel bağlantı, ticaret ve enerji iş birliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, Azerbaycan ve Türkiye'nin iş birliği, özellikle kendi bölgeleriyle ilgili konularda, uluslararası sahnede birbirlerinin çıkarlarını ve isteklerini desteklemede önemli bir rol oynamıştır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler tarihi, kültürel ve stratejik bağlara dayanmaktadır. İki ülke siyasi, ekonomik, kültürel ve savunma iş birliği ile karakterize edilen güçlü bir ortaklığı paylaşmaktadır. İş birlikleri bölgesel istikrara, ekonomik entegrasyona ve ortak refaha katkıda bulunmaktadır. Her iki ülke de bağlarını derinleştirmeye ve stratejik ortaklıklarını güçlendirmeye devam ettikçe, Azerbaycan ve Türkiye çeşitli alanlardaki iş birliklerini daha da geliştirmeye ve bölgesel ve küresel meselelerde aktif bir rol oynamaya hazırdır.

1.4.2. Azerbaycan ve Türkiye'nin Ortak Siyasi Çıkarları

Azerbaycan ve Türkiye, tarihi, kültürel ve stratejik bağlarından kaynaklanan ortak siyasi çıkarları paylaşmaktadır. Bu iki ülke güçlü bir ortaklığa sahiptir ve bölgesel ve uluslararası düzeylerde çeşitli siyasi konularda yakın işbirliği içindedir. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki başlıca ortak siyasi çıkarlardan biri bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasıdır. Her iki ülke de Güney Kafkasya'da ve daha geniş bir bölgede barış ve istikrarın korunmasının önemini kabul etmektedir. Dağlık Karabağ sorunu gibi çözüme kavuşturulmamış çatışmalara ilişkin endişelerini paylaşmakta ve barışçıl çözümleri ve

toprak bütünlüğüne saygıyı teşvik etmek için birlikte çalışmaktadırlar. Yakın işbirlikleri bölgesel güvenliğe katkıda bulunmayı ve istikrarsızlaştırıcı güçlerin ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlamaktadır (Polat, 2019).

Enerji işbirliği, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki bir diğer önemli ortak siyasi çıkar alanıdır. Azerbaycan, özellikle Hazar Denizi bölgesinde önemli enerji kaynaklarına sahiptir ve Türkiye bu kaynaklar için hayati bir transit ve tüketim merkezi olarak hizmet vermektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Güney Gaz Koridoru gibi projeler iki ülke arasındaki enerji işbirliğini pekiştirmiştir. Azerbaycan ve Türkiye enerji sektöründe yakın işbirliği yaparak ekonomik bağlarını güçlendirmekte ve bölgede enerji güvenliğini teşvik etmektedir. Azerbaycan ve Türkiye, bağlanabilirliği arttıran ve ekonomik entegrasyonu teşvik eden ulaşım ve altyapı projelerinin geliştirilmesinde ortak bir çıkara sahiptir. Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı ve Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi girişimler iki ülke arasında ve ötesinde malların, insanların ve enerji kaynaklarının taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Bu projeler bölgesel ulaşım ağlarının gelişmesine katkıda bulunmakta, ticareti ve ekonomik işbirliğini artırmaktadır (Yamaç, 2022).

Ortak Türk mirasına sahip olan Azerbaycan ve Türkiye, ortak siyasi çıkarlarının bir parçası olarak Türk işbirliğini aktif bir şekilde desteklemektedir. Türk dili konuşan ülkelerden oluşan hükümetler arası bir örgüt olan Türk Konseyi, çeşitli konularda işbirliği ve diyalogun geliştirilmesi için bir platform görevi görmektedir. Hem Azerbaycan hem de Türkiye, Türk Konseyi'nin faaliyetlerine katılmakta ve Türk dili konuşan ülkeler arasındaki kültürel, ekonomik ve siyasi bağları güçlendirmek için birlikte çalışmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye birbirlerinin uluslararası girişimlerine güçlü destek vererek küresel sahnedeki siyasi çıkarlarını örtüştürmektedir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Bağlantısızlar Hareketi gibi çok taraflı forumlarda ortak değerleri, ilkeleri ve bölgesel kaygıları savunmak için işbirliği yapmaktadırlar. İşbirlikleri bölgesel çatışmalar, insan hakları ve barış ve istikrarın desteklenmesi ile ilgili konuları da kapsamaktadır (Hasanoğlu ve Memmedov, 2019).

Savunma ve güvenlik alanındaki işbirliği, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ortak siyasi çıkarların ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. İki ülke askeri tatbikatlar, ortak eğitim programları ve savunma sanayi projeleri yürütmektedir. Güvenlik tehditleri hakkında

bilgi ve istihbarat paylaşmakta ve savunma yeteneklerini geliştirmek için birlikte çalışmaktadırlar. Bu iş birliği karşılıklı güvenlik çıkarlarına katkıda bulunmakta ve bölgesel istikrarı desteklemektedir.

1.4.3. Azerbaycan ve Türkiye Arasında Geçmişten Günümüze Siyasi İlişkiler

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler yüzyıllara yayılan zengin bir tarihe sahiptir ve kökleri derin kültürel, etnik ve tarihi bağlara dayanmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin temelleri tarihi ve kültürel bağlara dayanmaktadır. Her iki ülke de Türk kökenlidir ve ortak bir dili ve kültürel mirası paylaşmaktadır. Tarihi bağlar, Türk göçlerine ve Orta Asya'da Türk devletlerinin kurulmasına kadar uzanmakta ve nihayetinde Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye tarih boyunca siyasi, kültürel ve ekonomik etkileşim dönemlerine tanıklık etmiş ve yakın ilişkilerini pekiştirmiştir. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerde önemli bir dönüm noktası, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında Türkiye'nin Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanınmasıdır. Türkiye, Azerbaycan'ı bağımsız bir devlet olarak tanıyan ve diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkelerden biri olmuştur. Bu tanıma, Azerbaycan'ın egemen bir ulus olarak yolunu şekillendirmesinde hayati bir rol oynamış ve günümüz ikili işbirliğinin temelini atmıştır (Yamaç, 2022).

Azerbaycan ve Türkiye ortak siyasi çıkarları paylaşmakta ve bölgesel konularda yakın işbirliği yapmaktadır. Her iki ülke de bölgesel istikrar, toprak bütünlüğü ve çatışma çözümüne öncelik vermektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı (OIC), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) ve Türk Konseyi gibi bölgesel örgütlerde aktif olarak işbirliği yapmaktadırlar. Azerbaycan ve Türkiye, ortak çıkarları doğrultusunda bölgesel zorlukların üstesinden gelmek ve barış, istikrar ve ekonomik entegrasyonu teşvik etmek için birlikte çalışmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkiler karşılıklı güven, destek ve işbirliği ile karakterize edilen stratejik bir ortaklığa dönüşmüştür. İki ülke siyaset, ekonomi, enerji, savunma ve kültür dahil olmak üzere çeşitli alanlarda yakın bağlar geliştirmiştir. Düzenli üst düzey ziyaretler, siyasi istişareler ve ortak projeler ortaklıklarının derinliğini göstermektedir (Erdoğan, 2017).

Enerji işbirliği, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin önemli bir boyutu olarak ortaya çıkmıştır. Azerbaycan, özellikle Hazar Denizi bölgesinde önemli enerji kaynaklarına sahiptir ve Türkiye hayati bir transit ülke ve enerji merkezi olarak hizmet vermektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) gibi projeler, stratejik enerji koridorları oluşturarak ve enerji güvenliklerine ve ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunarak enerji işbirliğini geliştirmiştir. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki savunma ve güvenlik işbirliği yıllar içinde güçlenmiştir. İki ülke ortak askeri tatbikatlar, savunma sanayi işbirlikleri ve bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Bu işbirliği iki ülkenin savunma yeteneklerini geliştirmeyi, bölgesel güvenliğe katkıda bulunmayı ve ortak güvenlik sorunlarını ele almayı amaçlamaktadır. Türkiye, Dağlık Karabağ ihtilafı sırasında Azerbaycan'a diplomatik ve siyasi yardım da dahil olmak üzere destek sağlayarak iki ülke arasındaki yakın savunma iş birliğinin altını çizmiştir (Ablak, 2014).

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerde kültür ve eğitim alışverişi hayati bir rol oynamaktadır. İki ülke, karşılıklı anlayışı geliştirmek ve kültürel bağları güçlendirmek için kültürel etkinlikleri, festivalleri ve sergileri teşvik etmektedir. Eğitim alanındaki işbirliği de değişim programları, burslar ve üniversiteler arasındaki işbirlikleriyle önemli bir yer tutmaktadır. Bu girişimler insanlar arası bağlantıları derinleştirmekte, karşılıklı anlayışı geliştirmekte ve iki ülke arasında uzun süredir var olan kültürel yakınlığı beslemektedir.

1.5. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Dış Ticaretin Önemi ve Öne Çıkan Sektörler

Küresel ekonomilerin ayrılmaz bir parçası haline gelen dış ticaret, ülkelerin büyüme ve gelişmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Türkiye ve Azerbaycan, ortak sınırları, kültürel ve dilsel bağları nedeniyle dış ticaret açısından güçlü bir ilişkiye sahiptir. Bu ilişki, her iki ülkenin de ticaretin avantajlarından yararlanmasını sağlamış ve aralarındaki mal ve hizmet alışverişini kolaylaştırmıştır (Ersoy vd., 2017).

Türkiye ile Azerbaycan'ın yüzyıllar öncesine dayanan ilişkileri, ortak kültürel ve dilsel kökenleriyle güçlenmiştir. Azerbaycan'a bağlı özerk Nahcivan Cumhuriyeti, Türkiye ile Azerbaycan arasında sınır kapısı işlevi görmektedir. Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan Azerbaycan'ın 1991'de bağımsızlığını kazanması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti,

Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olmuş ve çeşitli sebeplerle iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça güçlenmiştir (Yılmaz ve Yılmaz, 2010).

Türkiye İstatistik Kurumu'na göre 2022 yılında Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı 2,5 milyar dolar, Azerbaycan'dan ithalatı ise 836 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, Azerbaycan'ın en büyük ticaret ortaklarından biri olmakla birlikte Azerbaycan ise Türkiye'nin Kafkas bölgesindeki en büyük ticaret ortaklarından biridir. İki ülke arasındaki ticaret dengesi, Türkiye'nin Azerbaycan'a ithal ettiğinden daha fazlasını ihraç etmesiyle büyük ölçüde Türkiye'nin lehine olmuştur (Aslanlı, 2018; TÜİK, 2022).

Türkiye'den Azerbaycan'a yapılan başlıca ihracat makine, kimyasallar, gıda ürünleri ve araçları içerirken, Azerbaycan Türkiye'ye ağırlıklı olarak petrol ve gaz ihraç etmektedir. Enerji sektörü, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkinin çok önemli bir parçasıdır ve Azerbaycan, Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacının yaklaşık %20'sini karşılamaktadır. Azerbaycan, petrol ve gazın yanı sıra Türkiye'ye tarım ürünleri, metaller ve kimyasallar da ihraç etmektedir (Ersoy vd., 2017).

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticaret, her iki ülke için de ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli bir itici gücü olmuştur. Türkiye büyük ve çeşitliliğe sahip bir ekonomiye sahiptir ve Azerbaycan ile ticaret Türkiye'nin ihracatını artırmasına, rekabet gücünü artırmasına ve pazarını çeşitlendirmesine olanak sağlamaktadır. Dış ticaret hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da istihdama katkı sağlamaktadır. İki ülke arasındaki ticari ilişki, sanayilerin büyümesini ve enerji, tarım ve imalat gibi çeşitli sektörlerde istihdamın artmasını sağlamıştır. Bu noktada iki ülke arasındaki kültürel ve tarihsel ilişkilerin kuvvetli olması da iki ülke açısından ticareti pekiştirmektedir (Eyvazov, 2019).

Jeopolitik istikrarsızlık, özellikle Ermenistan ile Azerbaycan arasında Dağlık Karabağ konusunda devam eden ihtilaf, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticari ilişkilerde bir miktar belirsizlik yaratmıştır. Bu istikrarsızlık, iki ülke arasındaki mal ve hizmet akışını olumsuz etkileyen sınırların kapanmasına, ticaret yollarının aksamasına ve ulaşım maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticari ilişki, büyük ölçüde enerji sektörü ağırlıklıdır ve Azerbaycan, Türkiye'ye ağırlıklı olarak petrol ve gaz ihraç etmektedir (Ekici ve Arpa, 2021).

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerde dış ticaret önemli bir rol oynamaktadır. Bu iki ülke güçlü bir ticaret ortaklığı geliştirmiş ve bazı sektörler ikili

ticarete önemli katkı sağlayan sektörler olarak ortaya çıkmıştır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticarete öne çıkan sektörler şu şekilde sıralanabilir (Baghirova vd., 2017):

- **Enerji Sektörü:** Enerji sektörü, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticarete öne çıkan sektörlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Azerbaycan, başta petrol ve doğal gaz olmak üzere enerji kaynakları bakımından zengin bir ülkedir; Türkiye ise önemli bir enerji tüketicisi ve transit merkezi olarak hizmet vermektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı ve Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP), Azerbaycan petrol ve doğalgazının Türkiye üzerinden uluslararası pazarlara taşınmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) iki ülke arasındaki enerji iş birliğini daha da güçlendirmiştir. Enerji sektörü her iki ülkenin ekonomisinde de hayati bir rol oynamakta ve dış ticaretlerine önemli katkı sağlamaktadır.
- **İnşaat ve Altyapı:** İnşaat ve altyapı sektörü, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticarete öne çıkan bir diğer alandır. Yollar, köprüler, demiryolları ve binalar gibi altyapı geliştirme projeleri iki ülke arasında önemli iş birliklerine sahne olmuştur. Türk inşaat şirketleri Azerbaycan'daki çeşitli altyapı projelerinde aktif olarak yer alarak ülkenin altyapısının modernizasyonuna ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu sektör inşaat malzemeleri, ekipman ve hizmet ticareti için fırsatlar yaratarak iki ülke arasındaki ekonomik bağları güçlendirmektedir.
- **Otomotiv ve Makine:** Otomotiv ve makine sektörleri, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticarete önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye, araç, yedek parça ve bileşen üreten köklü bir otomotiv endüstrisine sahiptir. Azerbaycan otomotiv ihtiyacının önemli bir kısmını Türkiye'den ithal etmektedir. Benzer şekilde, Türkiye'den yapılan makine ve ekipman ithalatı Azerbaycan'ın sanayi ve imalat sektörlerini desteklemektedir. Bu sektörlerdeki iş birliği ekonomik kalkınmayı teşvik etmekte ve iki ülke arasındaki ticari ilişkileri geliştirmektedir.
- **Tekstil ve Hazır Giyim:** Tekstil ve hazır giyim sektörü, Azerbaycan ile Türkiye arasındaki dış ticarete önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, kaliteli ürünleri ve

rekabetçi fiyatlarıyla bilinen güçlü bir tekstil endüstrisine sahiptir. Azerbaycanlı şirketler iç talebi karşılamak için Türkiye'den tekstil, kumaş ve hazır giyim ithal etmektedir. Bu sektör sadece ticareti kolaylaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda iki ülke arasında tekstil sektöründe iş birliğini ve uzmanlık alışverişini de teşvik etmektedir.

- **Gıda ve Tarım:** Gıda ve tarım sektörü, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticaretin hayati bir bileşenidir. Türkiye taze meyve, sebze, süt ürünleri ve et gibi tarımsal ürünleriyle tanınmaktadır. Azerbaycan, iç talebini karşılamak için Türkiye'den bir dizi tarım ürünü ithal etmektedir. Ayrıca, Türk şirketleri Azerbaycan'da tarım projelerine yatırım yaparak tarım sektörünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu sektördeki iş birliği gıda güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmakta ve iki ülke arasındaki ekonomik bağları güçlendirmektedir.
- **Turizm ve Ağırlama:** Turizm ve konaklama sektörü, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticarete önemli bir rol oynamaktadır. Her iki ülke de turistlerin ilgisini çeken zengin kültürel mirasa, tarihi yerlere ve doğal cazibe merkezlerine sahiptir. Azerbaycan ve Türkiye arasında seyahat eden turist sayısı istikrarlı bir şekilde artmakta ve her iki ülkede de turizm sektörünün büyümesine katkıda bulunmaktadır. Sektör, seyahat hizmetleri, konaklama ve kültürel alışveriş alanlarında ticaret için fırsatlar yaratmakta ve ekonomik iş birliğini güçlendirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: AZERBAYCAN DIŞ TİCARET KÜLTÜRÜ

2.1. Kültür Kavramı

Kültür, yüzyıllardır çeşitli disiplinlerden araştırmacılar tarafından üzerinde çalışılan ve tartışılan bir kavramdır. Birçok farklı şekilde tanımlanabilen karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Kültür, bir grubu veya toplumu karakterize eden paylaşılan değerler, inançlar, gelenekler, davranışlar ve eserler olarak tanımlanabilir. İnsanların giyinme, yemek yeme ve birbirleriyle etkileşim biçimlerinden yaşamlarındaki önemli olayları belirleyen ritüel ve törenlere kadar her şeyi kapsamaktadır. Bu nedenle kültür, yaratıldığı ve aktarıldığı sosyal, ekonomik, politik ve tarihsel bağlamları yansıtan dinamik ve sürekli değişen bir kavramdır (Oğuz, 2011). Kültürü benzersiz ve diğer sosyal olgulardan ayırt edilebilir kılan çeşitli özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler şunlardan oluşmaktadır (Arslanoğlu, 2013):

- **Paylaşım:** Kültür, bir grup veya toplumun üyeleri tarafından yaratılan ve aktarılan paylaşılan bir olgudur. Bir bireye atfedilebilecek bir şeyden daha çok kolektif bir yaratımdır.
- **Öğrenme:** Kültür, sosyalleşme, eğitim ve gözlem yoluyla öğrenilmektedir. Doğuştan gelen veya genetik olarak belirlenmiş bir şey değil, sosyal normlara ve değerlere maruz kalma yoluyla edinilen bir şey.
- **Uyarlanabilirlik:** Kültür uyarlanabilir ve çevre, teknoloji ve diğer sosyal faktörlerdeki değişikliklere yanıt vermektedir. Bu bağlamda zaman içerisinde değişime uğrayarak dönüşebilmektedir.
- **Sembolik:** Kültür anlamı temsil etmek ve iletmek için sembolleri kapsamaktadır. Semboller dil, jestler, resimler veya kültürel anlam taşıyan nesnelerden oluşmaktadır.

Kültür, karmaşık ve çok yönlü bir fenomen olması nedeniyle etkileşimde bulunan bileşenleri kapsamaktadır. Bu bileşenler şunlardan oluşmaktadır (Eğimli, 2011):

- **Değerler:** Kültürel değerler, davranışa ve karar vermeye rehberlik eden temel ilkeleri ifade etmektedir. Bu ilkeler ise zaman içerisinde kalıplaşarak kültürün temel odağını yansıtmaktadır.

- **İnançlar:** İnançlar, insanların dünyaya yönelik fikir ve varsayımlarını ifade etmektedir. İnançlar dini, felsefi veya bilimsel olabilmekle birlikte toplumsal düzeyde yaşıntıyı önemli ölçüde etkileyebilmektedir.
- **Normlar:** Normlar, bir kültüre mensup bireylerin davranışlarını yönlendiren kurallar ve beklentileri ifade etmektedir. Kültürel normlar resmi veya gayri resmi, yazılı veya sözlü olabilmektedir.
- **Semboller:** Semboller, kültürel anlam taşıyan nesneler, jestler ve resimlerdir. Karmaşık fikirleri ve kavramları temsil etmek için kullanılabilirler ve genellikle bir kültüre derinlemesine yerleşmişlerdir.
- **Kültürel Eserler:** Eserler, bir kültür tarafından yaratılan ve kullanılan fiziksel nesnelerdir. Araç ve gereçlerden binalara ve sanat eserlerine kadar her şey olabilirler.

2.2. Kültür Kavramının Özellikleri

Kültür, insan davranışını, sosyal etkileşimleri ve toplumun örgütlenmesini şekillendirmede çok önemli bir rol oynayan karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Belirli bir grup veya toplumun değerlerini, inançlarını, geleneklerini, davranışlarını ve eserlerini yansıtan ortak bir olgudur. Kültür, belirli bir grubun veya toplumun değerlerini, inançlarını, geleneklerini, davranışlarını ve eserlerini yansıtan paylaşılan bir olgudur. Sosyal etkileşim ve iletişimin bir ürünüdür ve dil, eğitim, sosyalleşme gibi çeşitli yollarla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu bağlamda insanları birbirine bağlayan, onlara ortak bir kimlik ve amaç duygusu sağlayan kolektif bir olgudur. Kültür, doğuştan algılanan bir olgudan daha ziyade sosyal etkileşim ve iletişim yoluyla öğrenilmektedir. Bireyler, çocukluk döneminde başlayan ve yaşamları boyunca devam eden bir sosyalleşme süreci ile kültüre entegre olmaktadır. Sosyalleşme, kişinin kültürünün normlarını, değerlerini, inançlarını ve davranışsal etkileri ile etkileşimi sonucunda öğrenilmekle birlikte bu etkileşim aile, okul, din ve medya gibi çeşitli sosyal kurumlar aracılığıyla sağlanmaktadır (Çetintaş, 2016).

Kültür, paylaşılan anlamlara ve yorumlara dayanan sembolik bir olgu niteliğindedir. Bu nedenle semboller, temsili nesneler, davranışlar veya resimlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla kültürel unsurların ve değerlerin iletilmesinde çok önemli bir rol

oyunmaktadır. Kültürel sembollere bayraklar, dil, sanat ve ritüeller örnek olarak gösterilebilir. Semboller her ne kadar kültürel temsili sağlamasına karşın farklı kültüre mensup bireylerin yanı sıra aynı kültürel çevreye mensup bireyler tarafından da farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Bu nedenle kültürel değerler ve anlamlar zaman içerisinde çeşitli faktörlere bağlı olarak dönüşüm gösterebilmektedir. Bu bağlamda kültür durağan veya değişmez değildir. Aksine değişen sosyal, ekonomik ve çevresel koşullara duyarlı bir olgu niteliğindedir. Dolayısıyla teknolojik yenilik, göç ve çevresel değişim gibi dış etkenlere yanıt olarak zaman içinde değişebilmektedir. Kültürel adaptasyon, kültürel uygulamaların ve inançların değişen koşullara ve ihtiyaçlara daha iyi uyacak şekilde değiştirilmesini içerir (Eğinli ve Nazlı, 2018).

Kültür yekpare veya homojen bir fenomen değildir, aksine çeşitlilik ve karmaşıklık ile karakterize edilmektedir. Bir toplumdaki farklı grupların farklı kültürel uygulamaları, inançları ve değerleri olabilir ve bu farklılıklar çatışmaya veya gerginliğe yol açabilmektedir. Kültürel heterojenlik, farklı grupların temasa geçtiği, fikir ve uygulamaları paylaştığı için kültürel alışverişe ve yeniliğe de yol neden olabilmektedir (İçli, 2001).

Kültür, bireylere davranışlarını ve başkalarıyla etkileşimlerini yönlendiren bir dizi norm ve değer sağlamaktadır. Normlar, belirli durumlarda uygun davranışı belirleyen kurallar ve beklentilerdir, değerler ise neyin önemli veya arzu edilir olduğuna dair genel inançlardır. Kültürel normlar ve değerler genellikle bireyler tarafından içselleştirilir ve çevrelerindeki dünyaya ilişkin algılarını şekillendirir. Kültür, sosyal yaşamın farklı yönlerinin karşılıklı bağımlılığını ve birbirine bağlılığını yansıtan bütünsel bir olgudur. Kültürel uygulamalar, inançlar ve değerler izole veya bağımsız değildir, daha ziyade birbirine bağlıdır ve birbirine bağlıdır. Kültürün bir yönündeki değişiklikler, daha geniş sosyal sistem boyunca dalgalanma etkilerine neden olabilmektedir. Örneğin, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentilerindeki değişikliklerin aile yapıları, işgücü piyasaları ve siyasi sistemler üzerinde etkileri olabilir (Aktan ve Tutar, 2007).

Kültür durağan veya tarih dışı bir olgu değildir, aksine tarihsel ve kültür ile ilişkili bağlamlar tarafından şekillendirilir. Kültürel uygulamalar, inançlar ve değerler evrensel veya zamansız değildir, aksine belirli tarihsel ve kültürel bağlamlara bağlıdır. Tarihsel olaylar ve kültürel dönüşümler daha geniş sosyal ve politik manzarayı yeniden

şekillendirdiğinden, kültürel fenomenlerin anlamı ve önemi de zaman içinde değişebilir (Emiroğlu, 2001).

Kültür, belirli bireylerin veya grupların deneyimlerini, bakış açılarını ve değerlerini yansıtan öznel bir olgudur. Kültürel yorumlar ve anlamlar, farklı bireyler ve gruplar arasında büyük farklılıklar gösterebilir ve kültürel olgular, kişinin sosyal, ekonomik ve politik konumuna bağlı olarak farklı şekillerde deneyimlenebilir ve anlaşılabilir. Örneğin, Amerikan bayrağı gibi belirli bir kültürel sembolün anlamı ve önemi, kişinin siyasi ideolojisine, uyruğuna veya kişisel geçmişine bağlı olarak büyük ölçüde değişebilir. Kültür aynı zamanda dinamiktir ve sürekli değişmektedir. Kültürel değişim, teknolojik yenilik, göç veya sosyal ve politik hareketler gibi çeşitli faktörlere yanıt olarak ortaya çıkabilir. Kültürel değişim, farklı kültürel uygulamalar ve inançlar temasa geçtiği ve birlikte harmanlandığı için kültürel değişim ve melezleşme süreci yoluyla da gerçekleşebilir (Oğuz, 2011).

2.3. Uluslararası Ticarete Kültür Unsuru

Uluslararası ticaret, küresel ekonominin en önemli bileşenlerinden biridir. Ülkeler arasında mal ve hizmet alışverişini ifade etmekle birlikte önemli düzeyde ekonomik, sosyal ve politik sonuçları olabilmektedir. Uluslararası ticaret genellikle ekonomik etkisi açısından tartışılırken, uluslararası ticari ilişkilerin şekillenmesinde kritik bir rol oynayan kültürel unsurun tanınması önemlidir (Hüseyinova, 2006).

Kültürel farklılıklar, uluslararası ticari ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir faktördür. Farklı ülkelerin iş ve ticarete yaklaşımlarını etkileyebilecek benzersiz kültürel normları, değerleri ve inançları vardır. Örneğin, bazı kültürler ticari işlemlere girmeden önce kişisel ilişkiler ve güven inşa etmenin önemine öncelik verirken, diğerleri sözleşmeden doğan yükümlülöklere ve yasal anlaşmalara daha fazla önem vermektedir. Kültürel farklılıklar aynı zamanda iletişim tarzlarını, müzakere stratejilerini ve karar alma süreçlerini etkileyebilir ve bunların tümü uluslararası ticari ilişkiler için farklı sonuçlara sebep olabilmektedir (Özsoy, 2018).

Kültürel yeterlilik, farklı kültürel geçmişlere sahip bireylerle etkili bir şekilde etkileşim kurma ve iletişim kurma yeteneğidir. Uluslararası ticarete, kültürel yeterlilik, ilişkiler kurmak ve kültürel farklılıklarda başarılı bir şekilde gezinmek için esastır. Kültürel

yeterlilik, yalnızca farklı kültürleri anlamayı değil, aynı zamanda farklı kültürel normlara ve uygulamalara uyum sağlama yeteneğini de kapsamaktadır (Hüseyinova, 2006).

Kültürel diplomasi, ülkeler arasında ilişkiler kurmak ve anlayışı geliştirmek için müzik, sanat ve dil gibi kültürel unsurların kullanılmasını içeren bir yumuşak güç biçimidir. Uluslararası ticarette kültürel diplomasi, ülkeler arasında güven inşa etmede ve olumlu ilişkileri geliştirmede kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin bir şirket, farklı ülkelerden iş ortakları için sıcak ve kapsayıcı bir ortam yaratmak için yemek veya müzik gibi kültürel unsurları kullanabilir (Yağmurlu, 2019).

Dil, uluslararası ticarette kültürel farklılıkların kritik bir bileşenidir. Farklı diller, iletişimi ve anlayışı etkileyebilecek benzersiz gramer yapılarına, kelime dağarcığına ve deyimsel ifadelerle sahiptir. Uluslararası ticarette, dil engellerinin iş etkileşimlerini etkileme potansiyelini kabul etmek önemlidir. Şirketlerin, iletişimi ve anlayışı kolaylaştırmak için çeviri hizmetlerine yatırım yapması veya birden çok dili konuşabilen çalışanları istihdam etmesi önemlidir (Zengin, 2022).

Kültürel ödenek, uluslararası ticarette tartışmalı bir konudur. Bir kültürün unsurlarının, bu unsurların kökenlerine ve anlamlarına uygun bir şekilde tanınmadan veya saygı gösterilmeden başka bir kültürden bireyler veya kuruluşlar tarafından benimsenmesini ifade etmektedir. Uluslararası ticarette, şirketler kültürel sembolleri, uygulamaları veya ürünleri, orijinal kültür için uygun bir kabul veya tazminat olmaksızın ticari amaçlarla kullandıklarında kültürel tahsisat meydana gelebilir. Bu, kültürel sömürüye ve orijinal kültürün kültürel kimliğinin silinmesine neden olabilmektedir (Bayramoğlu, 2022).

Küreselleşmenin uluslararası ticaretteki kültürel farklılıklar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Yemek, müzik, moda gibi kültürel unsurların sınırlar ötesine yayılmasını kolaylaştırmış, kültürel alışverişin ve melezleşmenin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, küresel markaların ve kültürel unsurların yayılması yerel kültür ve geleneklerin aşınmasına yol açabileceğinden, küreselleşme aynı zamanda kültürel homojenleşme konusunda endişelere de yol açmıştır (İçli, 2001).

Kültürel rekabet gücü, bir ülkenin veya şirketin uluslararası ticarette rekabet avantajı elde etmek için kültürel unsurları etkin bir şekilde kullanma becerisini ifade etmektedir. Örneğin, bir ülke kendisini rakiplerinden farklı kılmak ve yabancı yatırımı çekmek için geleneksel el sanatları veya mutfak gibi kendine özgü kültürel uygulamalarını

kullanabilir. Kültürel rekabet, turizmi ve kültürel alışverişi teşvik etmek için bir ülkenin müzeler veya kültürel festivaller gibi kültürel altyapısının geliştirilmesini de içerebilir (Helvacıoğlu, 2007).

Fikri mülkiyet korumaları, uluslararası ticarete kültürel unsurların korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Fikri mülkiyet, telif hakları, patentler ve ticari markalar da dahil olmak üzere yazara ait orijinal eserler için yasal korumaları ifade etmektedir. Bu korumalar, kültürel sembollerin, ürünlerin ve uygulamaların diğer kişi veya kuruluşlar tarafından yetkisiz kullanımını önlemeye yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte, fikri mülkiyet korumalarının kültürel unsurları kullanmak veya uygun hale getirmek için kullanılma potansiyeline ilişkin endişeler de söz konusu olmaktadır (Kiraz, 2019).

Kültürel duyarlılık, kültürel farklılıkları tanıma, saygı duyma ve uluslararası ticaretle uğraşırken uygun ve saygılı bir şekilde hareket etme becerisini ifade etmektedir. Kültürel duyarlılık, yalnızca farklı kültürel normları ve uygulamaları anlamayı değil, aynı zamanda bu farklılıklara saygılı ve yargılayıcı olmayan bir şekilde uyum sağlama becerisini de ifade etmektedir. Kültürel açıdan hassas şirketlerin iş ortaklarıyla olumlu ilişkiler kurma, kültürel farklılıkları başarıyla yönetme ve iş ilişkilerine zarar verebilecek yanlış anlamalardan veya kültürel yanlış adımlardan kaçınma olasılıkları daha yüksektir (Bardakçı, 2012).

Küreselleşme arttıkça, kültürel unsurların uluslararası ticaretteki rolü muhtemelen daha da önemli hale gelecektir. E-ticaret, sosyal medya ve diğer dijital platformların yükselişi, şirketlerin kültürel ürünleri ve uygulamaları sınır ötesi pazarlamasını ve dağıtmasını kolaylaştırmıştır. Ancak bu aynı zamanda kültürel duyarlılığa, farkındalığa ve korumaya daha fazla ihtiyaç olduğu anlamına gelmektedir. Gelecekte, başarılı uluslararası ticari ilişkilerin kültürel yeterlilik, saygı ve karşılıklı anlayış temeli üzerine inşa edilmiş olması muhtemeldir (İçli, 2001).

2.4. Azerbaycan'ın Sosyal Yapısı

Azerbaycan, Avrasya'nın Güney Kafkasya bölgesinde, kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Gürcistan, batıda Ermenistan, güneyde İran ve doğuda Hazar Denizi ile çevrili bir ülkedir. Ülke yaklaşık 10 milyon nüfusa sahiptir ve zengin kültürel mirası, doğal kaynakları ve Avrupa ile Asya arasındaki stratejik konumu ile tanınmaktadır. Azerbaycan'ın sosyal

yapısı tarih, coğrafya, siyaset, din ve ekonomik gelişme gibi bir dizi faktör tarafından şekillenmektedir. Azerbaycan'ın tarihi, bir dizi fetih, istila ve kültürel alışverişle şekillenmiş, uzun ve karmaşıktır. Bölge, Pers, Roma ve Moğol imparatorlukları da dahil olmak üzere birçok antik imparatorluğa ev sahipliği yapmış ve daha sonra İran'ın Safevi ve Kaçar hanedanları ile Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. 1918'de Rusya İmparatorluğu'nun dağılmasıyla modern Azerbaycan devleti kurulmuş ve 1920'de SSCB'ye ilhak edilmiştir. Azerbaycan birçok etnik yapıyı barındıran bir toplumdur ve en büyük etnik grup, nüfusun yaklaşık %92'sini oluşturan Azerilerdir (Mecek, 2018). Diğer etnik gruplar arasında Lezgiler, Talysh, Avarlar ve Ruslar yer almaktadır. Azerbaycan'ın resmi dili, Türkçeye benzer bir Türk dili olan ve nüfusun çoğunluğu tarafından konuşulan Azerice'dir. Ülkede özellikle kentsel alanlarda Rusça, Ermenice ve diğer diller de konuşulmaktadır. Azerbaycan'da nüfusun çoğunluğu Müslüman olup, nüfusun yaklaşık %85'i Şii Müslümanlar ve geri kalan %15'i Sünni Müslümanlar olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, Azerbaycan, Rus Ortodoks ve Ermeni Apostolik Hristiyanlar dahil olmak üzere önemli bir Hristiyan azınlığın yanı sıra küçük Yahudi toplulukları, Bahailer ve diğer dini gruplar ile dini çeşitliliği ve hoşgörüsüyle tanınmaktadır (Valiyev, 2020).

Azerbaycan, diğer ülkelerin ortalamasına nispeten yüksek düzeyde gelir eşitsizliğine sahip, kentsel ve kırsal alanlar ile farklı sosyoekonomik gruplar arasında önemli eşitsizliklere sahip bir ülkedir. Petrol ve gaz sektörü, ülkedeki en büyük endüstridir. Bununla birlikte, nüfusun çoğunluğu tarımda veya düşük ücretli hizmet sektörü işlerinde istihdam edilmektedir. Azerbaycan toplumunda eğitime çok değer verilmektedir ve hükümet son yıllarda eğitim sistemine önemli yatırımlar yapmıştır (Musayeva, 2011).

Azerbaycan, nüfusunun büyük çoğunluğunun kentsel alanlarda yaşadığı önemli bir kentleşme sürecinden geçen bir ülkedir. Başkent Bakü, ülkenin en büyük ve en gelişmiş şehri olup, nüfusun önemli bir bölümünü barındırmaktadır. Diğer büyük şehir merkezleri Sumgait, Gence ve Lenkeran'dır. Kentleşme, Azerbaycan toplumuna eğitim, sağlık ve istihdam fırsatlarına erişimin artması ve Batı kültürü ve yaşam tarzlarına daha fazla maruz kalma dahil olmak üzere önemli değişiklikler getirmiştir. Bununla birlikte, kentleşme aynı zamanda aşırı kalabalık, trafik sıkışıklığı ve çevresel bozulma gibi önemli zorluklara da yol açmıştır. Birçok kentsel alan temel altyapı ve hizmetlerden yoksundur ve yaşam maliyeti genellikle yüksektir. Birçok kırsal topluluğun önemli ekonomik ve sosyal

zorluklarla karşı karşıya kalmasıyla, kentsel ve kırsal alanlar arasında büyüyen bir ayrım da bulunmaktadır (Mecek, 2018).

2.5. Azerbaycan Pazarında Kültürün Etkisi

Kültür, insanların düşünme, davranma ve karar verme biçimlerini şekillendiren güçlü bir güçtür. Azerbaycan'da kültürün etkisi, pazar da dahil olmak üzere hayatın her alanında belirgindir. İnsanların Azerbaycan'da mal ve hizmet alıp satma biçimleri, ülkenin benzersiz kültürel normları ve değerlerinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Aslanlı, 2018).

Azerbaycan'da ilişkilere oldukça önem verilmektedir. İş genellikle resmi sözleşmeler veya yasal anlaşmalar yerine kişisel ilişkiler ve bağlantılar aracılığıyla yürütülür. Bu, özellikle ülke ekonomisinin çoğunluğunu oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler için geçerlidir. Azerbaycan pazarında başarılı olmak için tedarikçiler, müşteriler ve ortaklarla güçlü ilişkiler kurmayı esas almaktadır (Durmuş, 2018).

Misafirperverlik Azerbaycan'da köklü bir kültürel normdur. İş toplantılarının, ev sahiplerinin misafirlerinin rahat etmesini ve iyi beslenmesini sağlamak için ellerinden geleni yaptıkları yemeklerde yapılması alışılmadık bir durum değildir. Bu, potansiyel iş ortaklarına karşı saygı ve iyi niyet gösterdiği için ilişki kurmanın önemli bir parçasıdır. Azerbaycan'da sunulan yiyecek veya içecekleri reddetmenin kabalık olarak görüldüğünü, bu nedenle sunulan her şeyi kabul etmeye hazırlıklı olmanın önemli olduğunu belirtmek de önemlidir (Poyraz, 2017).

2.6. Azerbaycan'da Tüketici Tercihleri

Tüketici tercihleri, herhangi bir ekonominin kritik bir bileşenidir. Azerbaycan'da, ülke Sovyet tarzı planlı bir ekonomiden daha pazar odaklı bir ekonomiye geçtiği için son birkaç on yılda pazar önemli değişikliklere uğramıştır. Bu değişimle birlikte yeni tüketici tercihleri ve davranışları ile Azerbaycan'da faaliyet gösteren işletmeler için yeni avantaj ve dezavantajları söz konusu olmuştur (Quliyev, 2012).

Kültür, Azerbaycan'da tüketici tercihlerini şekillendiren güçlü bir unsurdur. Bu bağlamda geleneksel değerler ve inançlar, insanların alışveriş yapma ve satın alma kararlarını verme şekillerini etkilemektedir. Örneğin misafirperverlik, Azerbaycan kültürünün önemli bir

parçasıdır ve birçok tüketici, misafirperverliğe ve iyi müşteri hizmetine bağlılık gösteren markalara ve ürünlere öncelik vermektedir. Benzer şekilde, aile ve toplumun önemi, birçok insanın yerel pazarlardan alışveriş yapma ve küçük işletmeleri destekleme biçimine yansımaktadır (Niftaliyeva, 2021).

Gelir ve ekonomik faktörler de Azerbaycan'da tüketici tercihlerinde önemli etkilere sahiptir. Ülke, yoksulluğu azaltma ve yaşam standartlarını iyileştirme konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da kentsel ve kırsal alanlar ile farklı sosyal gruplar arasında hala önemli bir gelir farkı söz konusudur. Bu, birçok tüketicinin fiyata duyarlı olduğu ve daha düşük maliyetli perakendecilerden alışveriş yapmayı veya daha düşük fiyatlı ürün ve hizmetleri tercih edebileceği anlamına gelmektedir (Musayeva, 2011).

Azerbaycan'da tüketici tercihlerinde marka itibarı ve güveni çok önemli faktörlerdir. Azerbaycan kültüründe misafirperverliğin ve kişisel ilişkilerin önemi göz önüne alındığında, tüketiciler güvendikleri ve iyi bir üne sahip olan marka ve ürünlere yüksek değer vermektedir. Bu, işletmelerin yüksek kaliteli ürün ve hizmetler sunarak ve müşterilere saygılı ve dürüst davranarak güçlü marka itibarı oluşturmaya ve sürdürmeye odaklanması gerektiği anlamına gelir (Poyraz, 2017).

2.7. Azerbaycan'da Promosyon ve Reklam

Promosyon ve reklam, Azerbaycan'ın dinamik ve hızla gelişen pazarında marka bilinirliği oluşturmada ve satışları artırmada kritik bir rol oynamaktadır. Ülke, tüketicilerin dikkatini çekmek için yarışan çok çeşitli yerel ve uluslararası markalarla oldukça rekabetçi bir perakende ortamına sahiptir. Televizyon, radyo, yazılı ve açık hava reklamcılığı gibi geleneksel reklam kanalları Azerbaycan'da popülerliğini korumaktadır. Bu kanallar, işletmelerin geniş kitlelere hızlı ve verimli bir şekilde ulaşmasını sağlar ve genellikle hem yerel hem de uluslararası markalar tarafından marka bilinirliği oluşturmak ve yeni ürün ve hizmetleri tanıtmak için kullanılmaktadır. Özellikle televizyon, Azerbaycan'da oldukça etkili bir reklam kanalıdır ve hanelerin çoğunda en az bir televizyon setine erişim vardır (Zeynalov ve Ulaş, 2011).

Giderek daha fazla tüketici alışveriş yapmak, ürün ve hizmetleri araştırmak ve markalarla bağlantı kurmak için interneti kullandığından, dijital reklamcılık da Azerbaycan'da giderek daha önemli hale gelmektedir. Arama motoru pazarlaması, görüntülü reklamcılık

ve sosyal medya reklamcılığı gibi çevrimiçi reklamcılık kanalları, işletmelerin belirli kitleleri hassas bir şekilde hedeflemesine ve kampanyalarının etkinliğini gerçek zamanlı olarak izlemesine olanak tanır. Facebook ve Instagram gibi sosyal medya platformları özellikle Azerbaycan'da popülerdir ve birçok işletme bu kanalları marka bilinirliği oluşturmak, müşterilerle etkileşim kurmak ve satışları artırmak için kullanmaktadır. Etkinlikler ve sponsorluklar da Azerbaycan'da önemli tanıtım kanallarıdır. İşletmeler, hedef kitlelere ulaşmak ve marka bilinirliği oluşturmak için genellikle konserler, festivaller ve spor etkinlikleri gibi etkinliklere sponsor olur. Sponsorluk, tüketicilerle daha derin bir bağ oluşturmaya ve satışları artırmaya yardımcı olabilecek ürün yerleştirme ve deneyimsel pazarlama fırsatları da sağlayabilmektedir (Memmedova, 2021).

Halkla ilişkiler (PR), Azerbaycan'da bir diğer önemli tanıtım aracıdır. Halkla ilişkiler, olumlu haber oluşturmak ve marka bilinirliğini artırmak için gazeteciler ve medya kuruluşlarıyla ilişkiler kurmayı içerir. İşletmelerin ayrıca itibarlarını yönetmek ve olumsuz reklamlara yanıt vermek ve ayrıca kendilerini kendi alanlarında endüstri liderleri ve düşünce liderleri olarak konumlandırmak için PR'ı kullanmaları da önerilebilmektedir (Zeynalov ve Ulaş, 2011).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE ARASINDAKİ EKONOMİK İLİŞKİLERDE TEKSTİLİN YERİ

3.1. Azerbaycan'ın Dış Ticareti

Doğu Avrupa ile Batı Asya'nın kavşağında yer alan Azerbaycan, dış ticaret dinamikleri son yıllarda önemli ölçüde gelişen dinamik bir ülkedir. Coğrafi konumu, geniş doğal kaynakları ve vasıflı iş gücü, dış ticarete benzersiz bir avantaj sağlayarak, bölgenin kilit oyuncusu konumundadır. Azerbaycan'ın dış ticaret manzarasının en uygun yönlerinden biri, onun kilit ticaret ortaklarıdır. Son on yıl itibariyle, Avrupa Birliği (AB), Rusya ve Türkiye sürekli olarak önemli ticaret ortakları olmuştur. Azerbaycan'ın toplam ticaret cirosunun yaklaşık %41,7'sini oluşturan AB, ağırlıklı olarak enerji sektöründe olmak üzere ortak ekonomik çıkarlar nedeniyle çok önemli olmuştur. Rusya ise coğrafi yakınlığı, kültürel bağları ve ticari mal çeşitliliği nedeniyle önemli bir ortaktır. Türkiye, tarihi ve sosyo-kültürel bağları ile başta petrol dışı sektör olmak üzere önemli bir rol oynamaktadır (Elxan, 2020).

Azerbaycan'ın ihracatı, 2022'de ülkenin toplam ihracatının yaklaşık %90'ından fazlasını oluşturan petrol ve gaz sektörüne büyük ölçüde bağlıdır. Diğer önemli ihraç malları arasında metaller, özellikle alüminyum ve bakır ve domates ve fındık gibi tarım ürünleri yer almaktadır. Bu malların ihracat kazançları, Azerbaycan'ın büyük ölçekli altyapı projelerini finanse etmesine ve diğer sektörlerin gelişimine yatırım yapmasına olanak tanıyan sağlam bir mali temel sağlamıştır (Elxan, 2020).

Enerji emtialarının hakimiyetinin aksine, son yıllarda çeşitlendirmeye yönelik bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Bu değişim, özellikle 2016 yılında başlatılan “Azerbaycan Malı” girişimiyle teşvik edilen petrol dışı ihracatın büyümesinde gözlemlenebilir. Sonuç olarak, tarım ve gıda ürünleri, tekstil ve bilgi ve iletişim hizmetleri ihracatında gözle görülür bir artış olmuştur. Azerbaycan'da ithalat, ihracata göre çok daha çeşitlidir. Ülke ağırlıklı olarak makine ve teçhizat, taşıtlar, demir-çelik, gıda maddeleri ve tüketim malları ithal etmektedir. Azerbaycan, petrol zenginliğine rağmen sınırlı yerel rafinaj kapasitesi nedeniyle rafine edilmiş petrol ürünleri de ithal etmektedir. AB, Azerbaycan'a yapılan ithalatın önde gelen tedarikçisi olmaya devam ederken, Rusya gıda maddeleri ve tarım ürünleri ithalatına hâkim durumdadır. Ek olarak, Çin, Çin-Azerbaycan ticari ilişkilerinin güçlenmesini yansıtan, özellikle makine ve tüketim mallarında önemli bir ithalat kaynağı

olarak ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'ın ekonomik politikaları, ülkenin dış ticaret manzarası üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Örneğin, petrol sektörünün gelişimi, doğrudan artan ihracatla sonuçlanan çok uluslu petrol şirketleriyle yapılan bir dizi üretim paylaşım anlaşması (PSA) tarafından yönlendirilmiştir (DEİK, 2011).

Petrol dışı cephede, hükümetin 'Azerbaycan Malı' girişimi gibi çeşitlendirme çabaları umut verici sonuçlar vermeye başlamıştır. Bu strateji, petrol dışı ihracatın büyümesini hızlandırmış ve Azerbaycan'ın ürünlerinin dünya çapında tanıtılmasında etkili olmuştur. İthal ikamesi açısından Azerbaycan, başta gıda ve tarım olmak üzere yerli sanayileri geliştirmeye yönelik politikalar uygulamıştır. Bu strateji, ithal mallara olan bağımlılığı azaltmayı, istihdam yaratmayı ve ülkenin ticaret dengesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu umut verici eğilimlere rağmen, Azerbaycan'ın dış ticaretinde çeşitli zorluklar devam etmektedir. Petrol ve gaz ihracatına olan aşırı bağımlılık, ülkeyi küresel petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı savunmasız hale getirmektedir. Ek olarak, iş ortamında daha fazla iyileştirme ihtiyacı ve lojistik ve ulaşım altyapısının güçlendirilmesi gibi konular da zorluklar oluşturmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, fırsatlar da çoktur. Petrol dışı sektörün genişlemesi, Azerbaycan'ın dış ticaretini çeşitlendirmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca, dördüncü sanayi devriminin ortaya çıkışı ve dijital ekonomi, ticari büyüme için yeni yollar sağlamaktadır. Son olarak, yenilenebilir enerji ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) hizmetleri gibi ülkenin gelişmekte olan sektörlerinin potansiyeli, Azerbaycan'ın ihracat portföyünü genişletmek ve çeşitlendirmek için umut verici beklentiler sunmaktadır.

Tablo 6'da 2010-2021 yılları arasında Azerbaycan'ın dış ticaret istatistikleri gösterilmektedir.

Tablo 6. 2010-2021 Yılları Arasında Azerbaycan'ın Dış Ticaret İstatistikleri

Yıllar	Milyon ABD doları				Bir Önceki Yıla Göre Artış		
	Ticaret Bilançosu	İthalat	İhracat	Dış Ticaret Dengesi	Ticaret Bilançosu	İthalat	İhracat
2010 ²	33.160,7	6.600,6	26.560,1	19.959,5	106,5	105,0	106,9
2011	44.161,7	9.756,0	34.405,7	24.649,7	104,0	145,3	92,6

2012	43.813,5	9.652,9	34.160,6	24.507,7	95,5	96,9	95,1
2013	43.554,1	10.712,5	32.841,6	22.129,1	102,7	109,1	100,7
2014	39.407,5	9.187,7	30.219,8	21.032,1	95,7	85,4	99,0
2015	25.809,0	9.216,7	16.592,3	7.375,6	99,9	99,5	100,1
2016	21.596,6	8.489,1	13.107,5	4.618,4	92,7	89,6	94,4
2017	24.263,8	8.783,3	15.480,5	6.697,2	89,3	83,8	92,9
2018	31.782,7	11.465,9	20.316,8	8.850,9	100,5	100,2	100,7
2019	33.065,3	13.667,5	19.397,8	5.730,3	96,1	93,5	97,6
2020	24.203,5	10.732,0	13.471,5	2.739,5	78,1	64,0	88,0
2021	35.556,4	11.705,8	23.850,6	12.144,8	105,0	90,0	117,0

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, 2021.

Tablo 6’da yer alan veriler değerlendirildiğinde genel olarak ticaret fazlası olduğu ve bununla birlikte bu artışın yıllara göre farklılaştığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda en belirgin artışın 2011-2012 yıllarında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte istatistikler bir önceki yıla göre oranlandığında sürekli artış trendinden bahsetmek mümkündür.

3.1.1. Azerbaycan’ın İhracatı

Azerbaycan'ın ihracatında en etkili unsuru, ekonomik anlatisını tarihsel olarak tanımlayan geniş enerji kaynaklarıdır. Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesine göre, petrol ve gaz sektörü 2022 yılında toplam ihracatın yaklaşık %90'ını oluşturmuştur. Ülke, başta Avrupa ve Asya pazarları olmak üzere ham petrol, doğal gaz ve petrol ürünleri ihraç etmektedir. Ancak, petrol dışı ihracat, çeşitlendirmeyi amaçlayan kasıtlı hükümet müdahaleleri nedeniyle giderek önem kazanmıştır. Bunlar arasında domates, fındık ve pamuk gibi tarım ürünleri, alüminyum ve bakır gibi metaller ile hafif sanayi ve bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) hizmetlerinden elde edilen mamul ürünler yer almaktadır. Bu sektörler, özellikle “Azerbaycan Malı” girişimi ile tutarlı bir yükseliş eğilimi göstermiştir. Azerbaycan'ın ihracat pazarları ağırlıklı olarak Avrupa Birliği (AB), Türkiye ve Rusya olmuştur. Özellikle AB, Azerbaycan petrol ve gazına olan yoğun bağımlılığı nedeniyle Azerbaycan ihracatının en önemli alıcısıdır. Bu bağımlılık, Azerbaycan gazını Avrupa pazarlarına taşıyan Trans Anadolu Boru Hattı (TANAP) ve Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) gibi stratejik boru hatlarının inşasıyla kolaylaştırılmıştır (Kanapiyanova, 2018).

Türkiye ve Rusya da özellikle petrol dışı sektörde, Azerbaycan ihracatının önemli alıcılarıdır. Türkiye'nin güçlü ticari ilişkileri, enerji ve altyapı projelerindeki sosyo-kültürel bağlar ve ortak çıkarlardan beslenmektedir. Eşzamanlı olarak Rusya'nın Azerbaycan tarım ürünlerine ve metallerine olan talebi artmaya devam etmektedir. Azerbaycan'ın ihracat yapısı son yıllarda önemli değişiklikler yaşamıştır. Ülke, odağını büyük ölçüde petrole bağımlı bir ekonomiden giderek daha çeşitli ve dengeli bir ekonomiye kaydırmaktadır. Bu değişim, ülkenin ihracat kazançlarında ivme kazanmaya başlayan petrol dışı ihracata artan bir odaklanma ile karakterize edilmiştir. Bu çeşitlendirme hamlesi, ihracat karışımında tarım ve gıda ürünleri, tekstil ve BİT hizmetlerinin dikkate değer artışıyla belirlenmiştir. Ülkenin bölgesel bir BİT merkezi olma amacı ve dijital teknolojilerdeki ilerlemeleri, BİT sektörünün büyümesinde çok önemli bir rol oynamıştır (Özbilgin ve Çalış, 2012).

Hükümet politikalarının Azerbaycan'ın ihracat profilini şekillendirmede derin bir etkisi olmuştur. Ülkenin enerji sektöründeki önemli ilerlemeleri, çok uluslu petrol şirketleriyle yapılan üretim paylaşım anlaşmaları (PSA'lar) tarafından yönlendirilmiştir. Ayrıca, “Azerbaycan Malı” girişimi de dahil olmak üzere hükümetin ekonomik çeşitlendirme stratejisi, petrol dışı ihracatın artırılmasında çok önemli bir rol oynadı. Vergi ve gümrük teşvikleri, mali destek ve tanıtım faaliyetleri gibi bir dizi politika önlemini kapsayan girişimin, petrol dışı sektörün büyümesini canlandırmada etkili olduğu kanıtlanmıştır.

Tablo 7’de 2010-2020 yılları arasında Azerbaycan’ın ihracat girdi toplamaları gösterilmektedir.

Tablo 7. 2010-2020 Yılları Arasında Azerbaycan’ın İhracat Girdi Toplamları

Yıllar	Bin ABD doları
2010	19.376.339,0
2011	23.646.453,9
2012	22.655.998,1
2013	22.465.778,9
2014	20.990.552,7
2015	12.202.764,3
2016	12.793.995,0
2017	14.191.481,7

2018	18.351.776,4
2019	18.456.763,9
2020	12.426.740,7
Toplam	197.558.644,6

Kaynak: World Bank, 2022.

Tablo 7’de yer alan veriler değerlendirildiğinde en çok ihracat girdisinin 2011 yılında olduğu gözlemlenmektedir. Bu istatistiği büyükten küçüğe sırasıyla 2012 ve 2013 yılları takip etmektedir. Söz konusu tabloda yer alan veriler genel olarak ileriye dönük değerlendirildiğinde ihracat girdisinde bir azalma trendi söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Azerbaycan’ın ihracat girdisinde genel bazda azalma söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.2. Azerbaycan’ın İthalatı

Avrasya bölgesinde önemli bir oyuncu olan Azerbaycan, ekonomik çeşitlendirme çabaları, doğal kaynak zenginlikleri ve iç tüketim kalıplarının karşılıklı etkileşimiyle şekillenen bir ithalat profiline sahiptir. Azerbaycan’ın ithalat yapısı çeşitlendirilmiştir ve ülkenin yerel üretim kapasitesi ve tüketim gereksinimlerinden etkilenmektedir. Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesi’nin 2022 verilerine göre, ülke ağırlıklı olarak makine ve teçhizat, taşıtlar, demir çelik, gıda maddeleri ve tüketim malları ithal etmektedir. Azerbaycan, petrol zenginliğine rağmen rafine petrol ürünleri de ithal etmektedir. Bu da sınırlı yerel rafinaj kapasitesi ve bu tür ürünlere yönelik devam eden talebi yansıtmaktadır (Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesi, 2022).

Avrupa Birliği, Rusya ve Çin sürekli olarak Azerbaycan’ın önemli tedarikçileri olmuştur. AB, özellikle makine, araç ve tüketim mallarında birincil ithalat kaynağı olarak başı çekmektedir. Rusya ise coğrafi yakınlık ve tarihsel bağlar sayesinde gıda maddeleri ve tarım ürünleri segmentinde baskın bir oyuncudur. Son on yılda, Çin’in Azerbaycan’ın ithalatındaki rolü, Çin-Azerbaycan ilişkilerinin güçlenmesini yansıtabilecek şekilde önemli ölçüde artmıştır. Çin ithalatı ağırlıklı olarak makine, elektronik ekipman ve tüketim mallarından oluşmaktadır. Yıllar geçtikçe, Azerbaycan’ın ithalat yapısı, ithal ikamesine artan bir odaklanma ile gözle görülür değişiklikler yaşamıştır. Bu yaklaşım, yerel sanayileri teşvik etmeyi, ithal mallara bağımlılığı azaltmayı, istihdam yaratmayı ve ticaret

dengeğini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Gıda güvenliği, yerel tarımsal üretkenliği artırmak için yüksek kaliteli tohum ve gelişmiş tarım makinelerinin ithalatını yönlendiren bu çabaların birincil odak noktasıdır.

Hükümet politikaları, Azerbaycan'ın ithalat verilerinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ekonomiyi petrolden uzaklaştırarak çeşitlendirme çabaları, petrol dışı sektörlerde endüstriyel büyümeyi kolaylaştırmak için makine ve teknoloji ithalatını teşvik etti. Tersine, hükümet de yerel üretimi teşvik ederek, özellikle gıda ürünleri olmak üzere belirli ithalatlara olan bağımlılığı azaltmak için politikalar uygulamıştır. Azerbaycan'ın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası ticaret kuruluşlarına aktif katılımı da ithalat politikasını etkilemektedir. Azerbaycan 2022 itibarıyla DTÖ üyesi olmasa da, ithalat tarifelerini potansiyel olarak değiştirebilecek ve dolayısıyla ithalat hacimlerini ve modellerini etkileyebilecek üyelik şartlarını müzakere etmeye devam etmektedir (DEİK, 2011).

Tablo 8’de Azerbaycan’ın 2010-2020 yılları arasında ithalat girdileri gösterilmektedir.

Tablo 8. Azerbaycan’ın 2010-2020 Yılları Arasında İthalat Girdileri

Yıllar	bin ABD doları
2010	4.549.502,3
2011	7.202.513,1
2012	7.274.851,2
2013	8.159.259,54
2014	7.104.509,7
2015	7.255.579,8
2016	6.330.533,3
2017	6.386.757,9
2018	8.603.751,4
2019	10.234.936,7
2020	7.930.345,2
Toplam	74.645.782,24

Kaynak: World Bank, 2022.

Tablo 8’de yer alan veriler değerlendirildiğinde 2010 yılı baz alındığında Azerbaycan’ın ithalat girdisinin 2020 yılına kadar her yıl artış trendi gösterdiği ve bununla birlikte bazı

yıllar bir önceki yıla göre daha düşük ithalat gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Genel olarak yıllara göre değerlendirildiğinde ithalat girdisinde en belirgin artışın 2019 yılında olduğu gözlemlenmektedir.

3.2. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Ekonomik İlişkiler

Azerbaycan ve Türkiye, tarihsel, kültürel ve dil bağları nedeniyle derin bir ilişkiye sahip iki ülkedir. İki ülke arasındaki bu bağlar, ekonomik ilişkilerin de temelini oluşturur. Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle yeni bir aşamaya girmiştir. İki ülke, karşılıklı yatırımlar, ticaret anlaşmaları ve ekonomik işbirliği programları ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Son yıllarda, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik ilişkiler, enerji, inşaat, tarım, otomotiv ve tekstil gibi çeşitli sektörlerde önemli bir gelişme göstermiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, her geçen yıl artmakta ve bu durum, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin genişlemesine yardımcı olmaktadır (Alakbar-Zada, 2024).

Enerji sektörü, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik ilişkilerin en önemli alanlarından biridir. Azerbaycan, Türkiye'nin enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılamaktadır. Türkiye, özellikle doğal gaz ve petrol alımı konusunda Azerbaycan'a bağımlıdır. Bunun yanı sıra, iki ülke, enerji nakil hatları ve enerji projeleri gibi alanlarda da işbirliği yapmaktadır (Süleymanov ve Hasanov, 2013).

Tekstil ve inşaat sektörleri, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik işbirliğinin diğer önemli alanlarıdır. Her iki sektörde de, iki ülke arasında karşılıklı yatırımlar ve ticaret faaliyetleri bulunmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, her iki ülkenin de ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Önümüzdeki yıllarda, bu ilişkilerin daha da genişlemesi ve daha fazla sektöre yayılması beklenmektedir. Bu durum, her iki ülkenin de ekonomik büyümesini destekleyecek ve Türkiye-Azerbaycan arasındaki stratejik ortaklığı daha da güçlendirecektir (Alakbar-Zada, 2024).

3.2.1. Türkiye'nin Azerbaycan'daki Yatırımları

Derin kültürel, tarihi ve siyasi bağlarla birbirine bağlı olan Türkiye ve Azerbaycan, yıllar içinde istikrarlı bir şekilde büyüyen güçlü bir ekonomik ilişkiyi paylaşmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'daki yatırımları bu ilişkinin temel direğidir. Türkiye'nin Azerbaycan'daki yatırımları enerji, inşaat, telekomünikasyon, bankacılık ve turizm gibi çeşitli sektörleri kapsamaktadır. Azerbaycan Ekonomi Bakanlığı'na göre, 2022 yılına kadar Türkiye, 12 milyar ABD dolarını aşan tahmini yatırım değeri ile Azerbaycan'daki en büyük yabancı yatırımcılardan biri olmuştur. Bu mali anlaşma, Azerbaycan'da faaliyet gösteren 2.000'den fazla Türkiye destekli işletmeyle sonuçlanmıştır (DEİK, 2022).

Enerji: Türkiye'nin yatırımlarının en önemli alanı enerji sektörüdür. Azerbaycan gazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyan Güney Gaz Koridoru'nun ayrılmaz bir parçası olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP), ülkelerin enerji işbirliğini özetler. Ayrıca, SOCAR'ın (Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi) İzmir, Türkiye'deki bir petrol rafinerisi projesi olan Star Rafinerisi, stratejik enerji ortaklığını daha da güçlendirmektedir (Furuncu, 2018).

İnşaat ve Altyapı: Türk şirketleri Azerbaycan'da çok sayıda inşaat ve altyapı projesi üstlenerek ülkenin modernleşmesine katkıda bulunmuştur. Bunlara otoyol, köprü, konut ve ticari bina inşaatları dahildir. Haydar Aliyev Kültür Merkezi, Bakü Olimpiyat Stadı gibi projelerde Türk firmaları önemli rol oynamıştır (Eyvazov, 2019).

Telekomünikasyon ve BİT: Telekomünikasyon sektörü, özellikle Turkcell'in Azerbaycan'ın önde gelen telekomünikasyon sağlayıcısı Bakcell'deki stratejik hissesi olmak üzere, önemli bir Türk yatırım akışı görmüştür (Hüseynova, 2007).

Bankacılık ve Finans: Azerbaycan'da faaliyet gösteren çok sayıda Türk bankası, çok çeşitli hizmetler sunmakta ve ülkelerin finansal bağlantılarını güçlendirmektedir (Suleymanov ve Aras, 2016).

Türkiye'nin Azerbaycan'daki yatırımlarının stratejik sonuçları vardır. Ekonomik olarak, Azerbaycan'ın GSYİH büyümesine, istihdamına ve teknolojik transferine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Yatırımlar ayrıca Azerbaycan'ın ekonomik profilini çeşitlendirmekte ve ülkenin bir enerji koridoru olarak stratejik önemini pekiştirmektedir. Politik olarak, yatırımlar, genellikle "iki devlet, tek millet" ifadesiyle ifade edilen, ülkelerin karşılıklı dayanışmasının altını çizmektedir. Bu ikili ilişki, savunma ve diplomatik desteği kapsayacak şekilde ekonominin ötesine uzanmakta ve her iki ülkenin de jeopolitik duruşunu güçlendirmektedir. Türkiye'nin yatırımları, özellikle altyapı ve enerji projeleri aracılığıyla bölgesel bağlantıyı da teşvik etmektedir. Örneğin TANAP

projesi, Azerbaycan'ın Avrupa'ya gaz ihracatını artırmış, bölgenin enerji çeşitliliğini kolaylaştırmış ve Rus gaz arzına olan bağımlılığını azaltmıştır (Furuncu, 2018).

3.2.2. Azerbaycan'ın Türkiye'deki Yatırımları

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler, karşılıklı ekonomik ve siyasi çıkarlar temelinde, son yıllarda belirgin bir artış göstermiştir. Bu ilişkiler, Türkiye'nin enerji ihtiyaçlarını karşılamada Azerbaycan'ın önemli bir rol oynadığı enerji sektörüne özellikle odaklanmıştır. Ancak, Azerbaycan'ın Türkiye'deki yatırımları, enerji dışı alanlarda da genişlemiştir. Azerbaycan, Türkiye'deki en büyük yatırımcılardan biri olarak kabul edilir ve bu yatırımların büyük bir bölümü enerji sektöründe gerçekleşmiştir. Azerbaycan devlet petrol şirketi SOCAR, Türkiye'deki yatırımlarının öncüsüdür. SOCAR, Türkiye'nin petrokimya, rafineri ve dağıtım sektörlerinde büyük bir oyuncudur. SOCAR'ın Türkiye'deki en önemli projelerinden biri, İzmir ilinde bulunan ve 6,3 milyar dolar değerindeki STAR Rafinerisi'dir. Bu rafineri, Türkiye'nin petrol ürünleri ithalatına olan bağımlılığını azaltmıştır (Veliev, 2022).

Enerji alanında bir başka önemli yatırım da Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) projesidir. Bu proje, Azerbaycan'ın Şah Deniz 2 doğalgaz sahasından Türkiye'ye ve Avrupa'ya doğalgaz taşımayı amaçlamaktadır. TANAP, Azerbaycan ve Türkiye'nin enerji işbirliğinin önemli bir örneğidir. Azerbaycan'ın Türkiye'deki yatırımları enerji sektörüyle sınırlı olmamıştır. Azerbaycan'ın finans sektöründeki yatırımları da önemli ölçüde artmıştır. Azerbaycan'ın en büyük bankası olan Kapital Bank, Türkiye'nin finans piyasasına girmiş ve bu alanda ciddi yatırımlar yapmıştır. Ayrıca, Azerbaycan devlet fonu SOFAZ, Türkiye'deki çeşitli varlıklara yatırım yapmış ve bu süreci genişletmeye devam etmektedir (Veliev, 2022).

Azerbaycan, Türkiye'nin gayrimenkul sektöründe de önemli yatırımlar yapmıştır. Bu yatırımlar genellikle büyük ölçekli konut ve ticari projeleri içerir. Türkiye'nin cazip gayrimenkul piyasası ve Azerbaycan vatandaşlarının Türkiye'de mülk edinme hakkı, bu sektördeki yatırımları teşvik etmiştir.

3.3. Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Dış Ticaret İlişkilerinde Tekstil Yeri

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki dış ticaret ilişkileri, ekonomik, politik ve kültürel yakınlıkların bir yansımasıdır. Her iki ülke de ekonomik faaliyetlerini genişleterek, karşılıklı yarar sağlama çabası içerisinde. Bu ilişkilerin önemli bir parçası olan tekstil sektörü gerek Türkiye'nin gerekse Azerbaycan'ın ekonomilerinde önemli bir role sahiptir. Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi, son yıllarda sürekli artış göstermiştir. Bu artış, enerji, inşaat, tarım, otomotiv ve tekstil sektörlerindeki yatırımların bir sonucudur. Ayrıca, iki ülke arasındaki güçlü siyasi ilişkiler ve Azerbaycan'ın Türkiye'ye olan yatırımlarının artması da ticaret hacminin genişlemesine katkıda bulunmuştur (Alpdoğan vd., 2020). Tekstil sektörü, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ticaret ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye, tekstil ve hazır giyim sektöründe dünya çapında önemli bir oyuncudur ve bu ürünlerin büyük bir bölümünü Azerbaycan'a ihraç etmektedir. Türkiye'nin modern teknolojisi ve kaliteli üretimi, Azerbaycan'daki tüketici talebini karşılamakta ve bu durum iki ülke arasındaki tekstil ticaretini desteklemektedir.

Azerbaycan'da tekstil endüstrisi, Türkiye'nin teknolojik yardımı ve yatırımları ile son yıllarda hızlı bir gelişme göstermiştir. Azerbaycan, yerel tekstil endüstrisini geliştirerek, tekstil ürünleri üzerinde daha fazla iç kontrol sağlamayı ve dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir. Azerbaycan'da tekstil üretiminin artması, Türkiye için yeni fırsatlar oluşturmuştur. Türk firmaları, Azerbaycan'da tesisler kurarak ve yerel endüstrinin gelişimine katkıda bulunarak, bu fırsatlardan yararlanmışlardır.

Aşağıdaki tablo, 2019 ile 2023 yılları arasında Türkiye'nin Azerbaycan ile gerçekleştirdiği dış ticarete tekstil ve giyim ürünlerinin yerini göstermektedir. Genel olarak hem genel ihracat hem de genel ithalat miktarları incelendiğinde, bu beş yıl içerisinde sürekli bir artış göze çarpmaktadır. İhracat, 2019 yılında 1.64 milyar USD'den 2023 yılında 2.42 milyar USD'ye yükselmiş, ithalat ise 2019 yılında 394.77 milyon USD'den 2023 yılında 548.18 milyon USD'ye çıkmıştır.

Tekstil ve giyim ihracatında ise dikkat çekici bir büyüme söz konusudur. 2019 yılında 81.34 milyon USD olan tekstil ihracatı, 2023 yılında 222.29 milyon USD'ye ulaşmıştır. Bu durum, Türkiye'nin tekstil ve giyim sektöründe elde ettiği üretim kapasitesinin ve kalitesinin arttığını göstermektedir. Ayrıca, tekstil ihracatının toplam ihracattaki payı da

2019 yılındaki %4.9'dan 2023 yılında %9.1'e yükselmiştir, bu da sektörün genel ihracat içindeki öneminin arttığını göstermektedir.

İthalatta ise, tekstil ve giyim ithalatı 2019'da 20.59 milyon USD iken, 2021'de 45.15 milyon USD'ye çıkarak önemli bir zirve yapmış, sonrasında 2023 yılında 23.82 milyon USD'ye düşmüştür. İthalattaki bu değişkenlik, Türkiye'nin Azerbaycan'dan aldığı tekstil ürünlerinde dönemsel talep ve arz dengelerine bağlı olarak değişiklikler yaşadığını göstermektedir. İthalattaki payı ise genel olarak dalgalı bir seyir izlemiştir, en düşük %3.3 ile 2020 yılında ve en yüksek %6.9 ile 2021 yılında kaydedilmiştir.

Tablo 9. Türkiye'nin Azerbaycan ile Dış Ticaretinde Tekstil Yeri, 2019-2023

Yıllar	Genel İhracat (USD)	Genel İthalat (USD)	Tekstil ve Giyim İhracat (USD)	Tekstil ve Giyim İthalat (USD)	İhracattaki Pay (%)	İthalattaki Pay (%)
2019	1.637.400.708	394.766.934	81.339.395	20.587.621	4,9	5,2
2020	1.853.151.854	365.072.579	90.087.282	12.228.196	4,8	3,3
2021	2.112.851.656	645.179.157	149.977.936	45.146.191	7,0	6,9
2022	2.245.004.208	637.992.448	145.055.136	24.085.532	6,4	3,7
2023	2.424.545.851	548.179.063	222.290.266	23.824.101	9,1	4,3

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri'nden yazarın kendi hesaplamalarıyla oluşturulmuştur.

Bu veriler, Türkiye'nin Azerbaycan ile olan dış ticaretinde tekstil ve giyim sektörünün giderek daha fazla bir yere sahip olduğunu ve bu alandaki ihracatının artış trendinde olduğunu göstermektedir. Bu artış, Türkiye'nin bu ürün kategorisindeki rekabetçi avantajını ve pazar dinamiklerindeki pozitif değişimi yansıtmaktadır. Önümüzdeki yıllarda, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki tekstil ticaretinin daha da artması beklenmektedir. Bu artış, karşılıklı yatırımlar, teknoloji transferi ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin genel gelişmesi sonucu gerçekleşecektir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki tekstil ticaretinin önümüzdeki yıllarda artması beklenirken, bu büyüme potansiyelini maksimize etmek ve karşılıklı yarar sağlamak için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

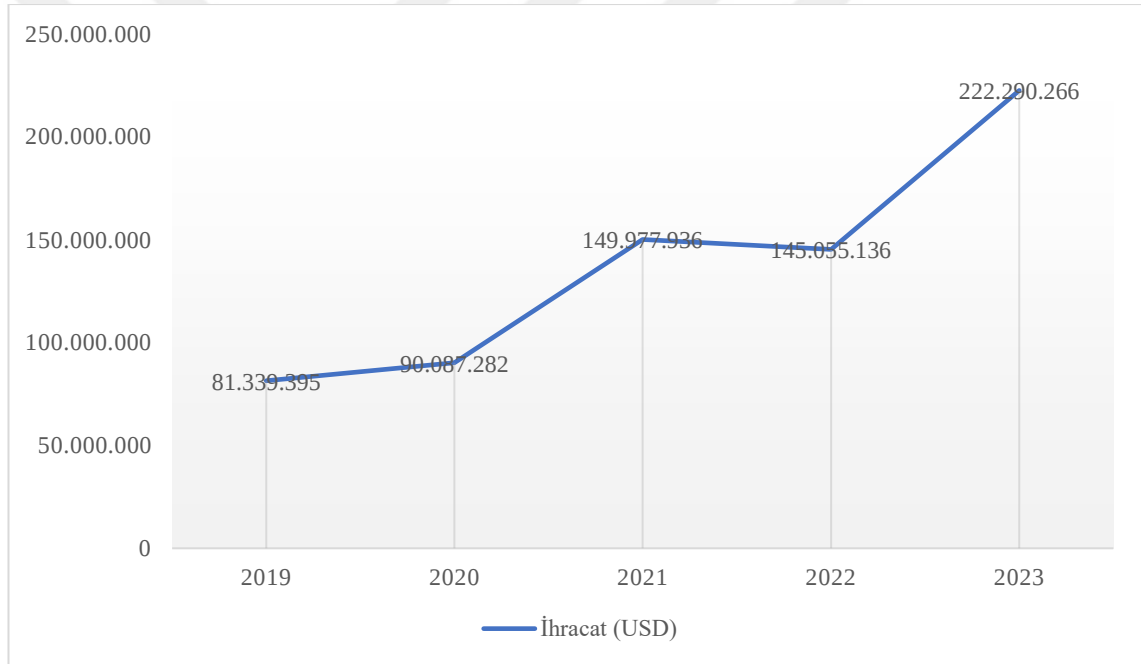
- **Karşılıklı Yatırımların Teşvik Edilmesi:** Türkiye ve Azerbaycan, tekstil sektöründe karşılıklı yatırımları teşvik ederek üretim kapasitelerini artırabilir. Bu yatırımlar, özellikle tekstil üretiminin modernizasyonu ve sürdürülebilir üretim tekniklerine geçiş konularında yoğunlaşabilir. Ayrıca, iki ülke arasında ortak girişimler kurarak yeni pazarlara açılma ve üretim maliyetlerini düşürme fırsatları da değerlendirilebilir.
- **Teknoloji Transferi ve İşbirliği:** Türkiye'nin tekstil sektöründe sahip olduğu ileri teknolojiler, Azerbaycan ile paylaşılabilir. Bu transfer, Azerbaycan'ın tekstil üretiminde verimliliği artırmasına ve daha yenilikçi ürünler geliştirmesine olanak tanır. Aynı zamanda, iki ülke arasında düzenlenecek eğitim programları ve atölye çalışmaları ile bilgi ve deneyim aktarımı sağlanabilir.
- **Ticari İlişkilerin Genişletilmesi:** Türkiye ve Azerbaycan, mevcut ticaret anlaşmalarını gözden geçirerek tekstil sektöründe karşılıklı ticaret engellerini azaltabilir. Bu bağlamda, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, ticarete karşılaşılan bürokratik engellerin azaltılması ve vergi indirimleri gibi teşvikler sunulabilir.
- **Pazar Çeşitliliğinin Artırılması ve Yeni Pazarlara Açılma:** İki ülke, tekstil ürünlerini üçüncü ülkelere ihraç etmek için ortak stratejiler geliştirebilir. Bu strateji, her iki ülkenin de tekstil ürünlerinin daha geniş bir pazar segmentine ulaşmasını sağlayacak ve uluslararası rekabetçiliklerini artıracaktır.
- **Sürdürülebilirlik ve Çevre Dostu Üretim:** Türkiye ve Azerbaycan, tekstil sektöründe çevreye duyarlı üretim yöntemlerini benimseyerek, sürdürülebilirlik alanında global trendlere uyum sağlayabilir. Bu yaklaşım, her iki ülkenin tekstil ürünlerine uluslararası pazarda daha fazla talep yaratılmasına yardımcı olacaktır.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi sonucunda Türkiye ve Azerbaycan arasındaki tekstil ticaretini güçlendirirken aynı zamanda her iki ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilir. İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin genel gelişimi, karşılıklı yatırımlar ve teknoloji transferi bu süreçte büyük rol oynamaktadır.

3.3.1. Türkiye'nin Azerbaycan'a Tekstil Ürünleri İhracatı

Türkiye ve Azerbaycan arasında uzun yıllardır süregelen derin tarihsel ve kültürel bağlar, iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkilerini şekillendirmekte ve bu ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Azerbaycan'a tekstil ürünleri ihracatı, dış ticaret ilişkilerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Türkiye, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde dünya çapında önemli bir oyuncudur. Ülke genelindeki geniş üretim kapasitesi ve modern teknolojik altyapısı, Türkiye'nin global tekstil pazarında rekabetçi bir konumda olmasını sağlar. Bu durum, Türkiye'nin Azerbaycan gibi stratejik ticaret partnerlerine yönelik tekstil ihracatını da olumlu yönde etkilemektedir.

Şekil 1. Türkiye'nin Azerbaycan'a Tekstil Ürünleri İhracatı (USD)

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri'nden yazarın kendi hesaplamalarıyla oluşturulmuştur.

Türkiye'nin Azerbaycan'a tekstil ve giyim ürünleri ihracatı, 2019 ile 2023 yılları arasındaki dönemde dikkate değer bir büyüme göstermiştir. 2019 yılında 81.34 milyon USD olarak gerçekleşen ihracat, 2023 yılına kadar sürekli bir artış göstererek 222.29 milyon USD'ye ulaşmıştır. Bu süreçteki ihracat değerlerindeki artış, Türkiye'nin tekstil sektöründeki üretim kapasitesinin ve teknolojik yeteneklerinin gelişimini yansıtmaktadır.

İlk olarak, 2019 yılından 2020 yılına kadar olan dönemde ihracat %10.8 gibi bir oranda artmıştır. Bu artış, genel olarak Türkiye'nin tekstil sektöründeki rekabet gücünün artması ve Azerbaycan pazarına daha fazla entegre olmasıyla açıklanabilir. Ancak, 2021 yılında ihracatın bir önceki yıla göre %66.5 artarak 150 milyon USD'ye yaklaşması, Türkiye'nin tekstil ve giyim ürünlerine olan talebin önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Bu artışın sebepleri arasında iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin güçlenmesi, Türkiye'nin tekstil ürünlerinin kalitesinin artması ve Azerbaycan pazarının bu ürünlere olan ilgisinin yükselmesi yer alabilir.

2022 yılında, ihracat bir önceki yıla kıyasla küçük bir düşüş göstererek 145.06 milyon USD olmuştur. Bu düşüş, global ekonomik faktörler, lojistik sorunlar veya iki ülke arasındaki siyasi dinamiklerden kaynaklanmış olabilir. Ancak, 2023 yılında ihracat miktarı önemli bir sıçrama yaparak 222.29 milyon USD'ye ulaşmıştır. Bu artış, Türkiye'nin tekstil sektöründe sürekli olarak yaptığı yatırımların ve inovasyon çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Artan ihracat rakamları, Türkiye'nin bu sektördeki uluslararası pazarda rekabet edebilirliğinin ve marka değerinin arttığını işaret etmektedir. Ayrıca, bu ihracat trendi, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin derinleştiğini ve Türkiye'nin Azerbaycan pazarında güçlü bir konum kazandığını göstermektedir. Bu durum, gelecekteki ticaret politikaları ve stratejik yatırımlar için de önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

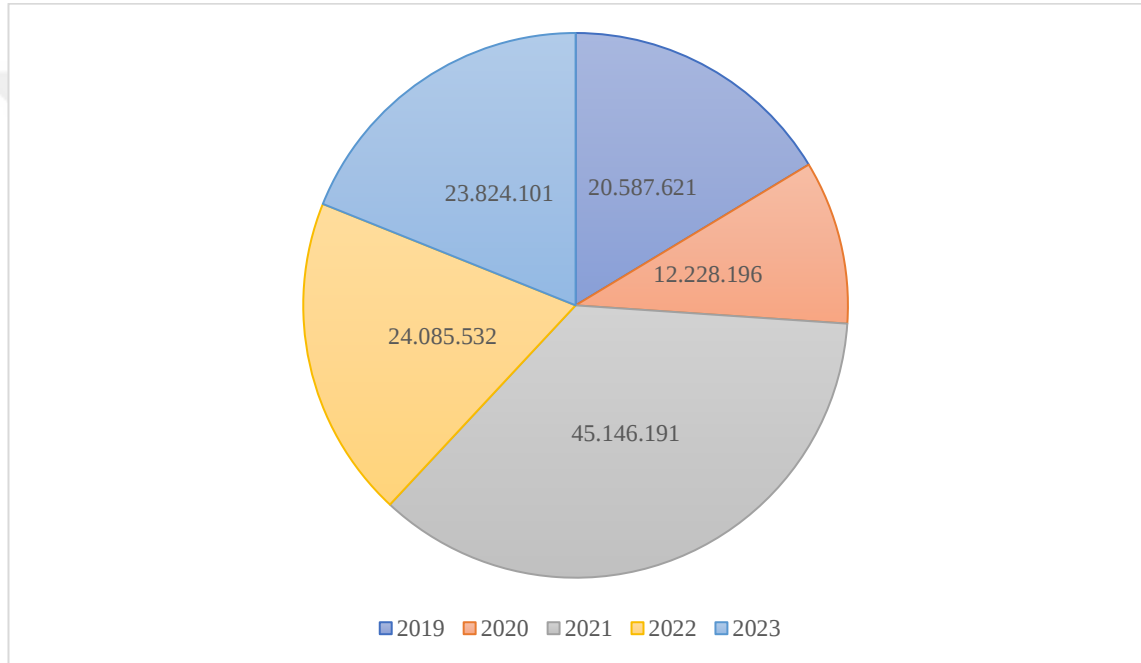
Azerbaycan, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ihracatında önemli bir pazar konumundadır. Yukarıda sunulan veriler de bu durumu doğrulamaktadır. Türkiye, Azerbaycan'a çeşitli tekstil ürünleri ihraç etmektedir; bu ürünler arasında özellikle hazır giyim, ev tekstili ve teknik tekstiller yer alır. Türkiye'nin yüksek kalitedeki üretimi ve Azerbaycan'daki tüketici talebi, tekstil ihracatının sürekli artmasını sağlamaktadır (TÜİK, 2024).

Azerbaycan pazarı, Türkiye için cazip bir hedef haline gelmiştir. Çünkü bu pazarda büyük bir talep ve büyüme potansiyeli bulunmaktadır. Azerbaycan hükümetinin tekstil sektörünü geliştirme çabaları, Türk tekstil ihracatçıları için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Ayrıca, Azerbaycan'ın ekonomik büyümesi ve artan tüketici satın alma gücü de bu fırsatları desteklemektedir.

3.3.2. Azerbaycan'ın Türkiye'ye Tekstil Ürünleri İhracatı

Azerbaycan ve Türkiye, tarihsel, kültürel ve siyasi yakınlıklarının yanı sıra, ekonomik ve ticari ilişkileri ile de birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. İki ülke arasındaki bu güçlü bağlar, tekstil sektöründeki ticaret ve iş birliğini de olumlu şekilde etkilemiştir.

Azerbaycan'ın tekstil endüstrisi, son yıllarda önemli bir gelişme göstermiştir. Bu gelişme, devletin sektörü destekleme politikaları, modern teknolojilere yatırım ve üretim kapasitesini artırma çabalarının bir sonucudur. Azerbaycan'ın tekstil ihracatı, genellikle hazır giyim, ev tekstili ve teknik tekstillerden oluşmaktadır.

Şekil 2. Azerbaycan'ın Türkiye'ye Tekstil Ürünleri İhracatı (USD)

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistiklerinden yazarın kendi hesaplamalarıyla oluşturulmuştur.

Azerbaycan'ın Türkiye'ye yaptığı tekstil ürünleri ihracatı 2019-2023 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemiştir. İlk olarak, 2019 yılında 20.59 milyon USD olan ihracat, 2020 yılında %40.6 oranında bir azalışla 12.23 milyon USD'ye düşmüştür. Bu düşüş, muhtemelen global ekonomik koşulların, ticaret sınırlamalarının sonucu olarak yorumlanmaktadır. Covid-19 pandemisinin bir etkisi olarak 2020'de ciddi bir düşüş görülmüştür. Pandemi sırasında birçok ülkede fabrikalar geçici olarak faaliyetlerini durdurmuş veya kapasitelerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu durum, tekstil üretiminde

kesintilere yol açmış ve Azerbaycan'ın Türkiye'ye olan ihracatını doğrudan etkilemiştir. Sınırların kapatılması ve nakliye hizmetlerindeki kısıtlamalar, ürünlerin uluslararası pazarlara ulaştırılmasını zorlaştırmıştır. Bu durum Azerbaycan'dan Türkiye'ye tekstil ürünlerinin sevkiyatında gecikmelere ve engellere neden olmuştur.

2021 yılında, Azerbaycan'ın tekstil ihracatı önemli ölçüde artarak 45.15 milyon USD'ye yükselmiştir. Bu yükseliş, Azerbaycan'ın tekstil sektöründe üretim kapasitesini ve kalitesini artırmasının yanı sıra Türkiye'nin Azerbaycan'dan tekstil ürünlerine olan talebinin artmasını yansıtmaktadır. Bu durum Türkiye pazarında Azerbaycan tekstil ürünlerine yönelik güvenin ve tercihin arttığı bir döneme işaret etmektedir.

Ancak, 2022 yılında ihracat tekrar %46.7 oranında bir düşüşle 24.09 milyon USD'ye gerilemiştir. Bu düşüş, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerdeki muhtemel zorluklar, lojistik engeller veya global pazardaki rekabet koşulları gibi faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. 2023 yılında da ihracat miktarı neredeyse sabit kalarak 23.82 milyon USD olarak gerçekleşmiştir, bu da sektörde bir istikrarın sağlanmaya başlandığını göstermektedir.

Bu dönemsel dalgalanmalar, Azerbaycan'ın Türkiye'ye yönelik tekstil ihracatının çeşitli dışsal faktörlere duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, Azerbaycan'ın tekstil sektöründe sürdürülebilir büyüme ve istikrarı sağlamak adına çeşitli stratejik hamleler yapması gerektiğini işaret etmektedir. Örneğin, üretim süreçlerinin modernizasyonu, kalite standartlarının yükseltilmesi, pazarlama stratejilerinin çeşitlendirilmesi ve iki ülke arasındaki ticari anlaşmaların gözden geçirilmesi bu hamleler arasında olabilir.

Azerbaycan'ın Türkiye'ye tekstil ihracatı, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin karmaşıklığını ve bu ürünlerin ticaret dinamiklerinin zaman içinde nasıl değişebileceğini gösteren önemli bir göstergedir. Bu ihracat trendleri aynı zamanda, Azerbaycan'ın global tekstil pazarında rekabetçi kalabilmesi için gerekli adaptasyonları ve yenilikleri sürdürme ihtiyacını da vurgulamaktadır.

Azerbaycan'ın Türkiye'ye yaptığı tekstil ihracatı, toplam ihracatın önemli bir bölümünü oluşturur. Türkiye, Azerbaycan için önemli bir ticaret ortağıdır ve Azerbaycan tekstil ürünlerine olan talep, sürekli olarak artmaktadır. Ayrıca, iki ülke arasında var olan

gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmaları, tekstil ihracatının kolaylaşmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'nin geniş pazarı ve yüksek tüketicisi talebi, Azerbaycan tekstil ihracatçıları için büyük firsatlar sunmaktadır. Türkiye'nin çeşitli tekstil ürünlerine olan talebi ve Azerbaycan tekstil ürünlerinin kalitesi, iki ülke arasındaki tekstil ticaretini desteklemektedir.

SONUÇ

Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri, derin tarihsel, kültürel ve siyasi kökler üzerine kuruludur. Bu iki ülke, özellikle son on yılda, ekonomik alanda da önemli bir işbirliği içerisine girmiştir. Çalışmanın amacı, 2010-2020 yılları arasında Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinde tekstil sektörünün oynadığı rolü incelemektir. Bu süre zarfında, iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkileri, özellikle tekstil alanında nasıl şekillendiği ve bu ilişkilerin ekonomik, politik ve kültürel yansımaları irdelenmiştir.

Azerbaycan, stratejik coğrafi konumu, geniş doğal kaynakları ve yetenekli iş gücü ile son yıllarda dış ticaret alanında önemli bir gelişim göstermiş bir ülkedir. Avrupa Birliği, Rusya ve Türkiye ile olan ticari ilişkiler, Azerbaycan'ın dış ticaretinde önemli bir yer tutmakta ve bu ilişkiler, ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle, enerji sektöründeki ihracat, Azerbaycan'ın dış ticaret hacminin büyük bir bölümünü oluştururken, ülke ekonomisinin çeşitlendirilmesi yönünde atılan adımlar da gözle görülür bir artış göstermektedir.

Azerbaycan'ın dış ticaretinde petrol ve gaz ihracatının ağırlıklı bir yer tutması, küresel enerji piyasalarındaki dalgalanmalara karşı ülkenin savunmasızlığını ortaya koymaktadır. Ancak, 'Azerbaycan Malı' girişimi gibi politikalarla petrol dışı sektörlerde ihracatın teşvik edilmesi, bu savunmasızlığı azaltma yolunda önemli bir adımdır. Tarım, tekstil, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi sektörlerdeki ihracat artışı, ekonomik çeşitliliği ve sürdürülebilirliği artırma potansiyeline sahiptir.

İthalatta ise, Azerbaycan'ın çeşitli sektörlerden geniş bir yelpazede ürün ithal ettiği, ancak özellikle AB, Rusya ve Çin gibi ülkelere yapılan ithalatın ön plana çıktığı görülmektedir. İthal ikamesi stratejileri ve yerli sanayinin geliştirilmesi, dış ticaret dengesini iyileştirme ve ekonomik bağımsızlığı artırma çabalarının önemli bir parçasıdır.

İncelenen 2010-2021 yılları arasındaki dış ticaret istatistikleri, Azerbaycan'ın genel olarak ticaret fazlası verdiğini ve özellikle ihracatın yıllar içinde farklılaşan oranlarda artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, ülkenin dış ticaret politikalarının ve ekonomik çeşitlendirme çabalarının sonuç verdiğini göstermektedir.

Türkiye'nin Azerbaycan'daki yatırımları, enerji sektöründen inşaat, telekomünikasyon, bankacılık ve turizme kadar geniş bir yelpazeyi kapsamakta ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin temel direğini oluşturmaktadır. 12 milyar ABD dolarını aşan tahmini

yatırım değeri ile Türkiye, Azerbaycan ekonomisine önemli katkılarda bulunmuş ve 2.000'den fazla Türkiye destekli işletmenin faaliyet göstermesine olanak sağlamıştır. Enerji alanında, Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ve Star Rafinerisi gibi projeler, iki ülke arasındaki stratejik enerji ortaklığını simgelemektedir. İnşaat ve altyapı projelerinde Türk şirketlerinin üstlendiği rol, Azerbaycan'ın modernleşme sürecine katkıda bulunmuştur (DEİK, 2022).

Azerbaycan'ın Türkiye'deki yatırımları, enerji sektörü başta olmak üzere, finans, gayrimenkul ve diğer alanlarda da genişlemiştir. Azerbaycan devlet petrol şirketi SOCAR'ın liderliğindeki yatırımlar, özellikle STAR Rafinerisi ve Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) projeleri ile Türkiye'nin enerji ihtiyaçlarının karşılanmasında ve enerji güvenliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Azerbaycan'ın finans ve gayrimenkul sektörlerindeki yatırımları, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğinin çeşitliliğini ve derinliğini artırmaktadır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin geleceği, mevcut iş birliği temelleri üzerine inşa edilecek ve enerji, inşaat, tarım, otomotiv, tekstil gibi mevcut sektörlerin yanı sıra yeni sektörlerde de genişleyecektir. Her iki ülke de ekonomik kalkınma ve büyüme stratejilerinde birbirlerine destek olmaya devam edecek, karşılıklı yatırımlar ve ticaret hacminin artırılması yoluyla ekonomik bağları daha da güçlendirecektir. Bu süreçte, iki ülkenin stratejik ortaklığı, bölgesel istikrar ve ekonomik büyüme için önemli bir faktör olmaya devam edecektir.

2019 ile 2023 yılları arasında Türkiye ile Azerbaycan arasındaki dış ticaret ilişkilerinde tekstil ve giyim ürünleri önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde, Türkiye'nin Azerbaycan'a yönelik genel ihracatı ve tekstil ihracatı sürekli bir artış göstermiş, özellikle tekstil ihracatındaki artış oranı dikkat çekici olmuştur. 2019 yılında 81.34 milyon USD olan tekstil ihracatı, 2023 yılında 222.29 milyon USD'ye yükselmiştir. Bu artış, tekstil sektörünün Türkiye'nin Azerbaycan'a yönelik ihracatındaki payının 2019 yılındaki %4.9'dan 2023 yılında %9.1'e çıkmasına neden olmuştur.

Öte yandan, Azerbaycan'ın Türkiye'ye tekstil ürünleri ihracatında dalgalı bir seyir gözlenmiştir. 2019'da 20.59 milyon USD olan ihracat, pandemi etkisiyle 2020'de 12.23 milyon USD'ye düşmüş, 2021 yılında ise 45.15 milyon USD'ye yükselerek pandemi öncesi seviyelerin üzerine çıkmıştır. Ancak 2022 ve 2023 yıllarında bu rakam tekrar

düşüşe geçmiş, sırasıyla 24.09 milyon USD ve 23.82 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. İthalattaki pay ise, genel olarak azalma eğilimi göstermiş ve 2023 yılında %4.3 seviyesine inmiştir.

Bu veriler, Türkiye'nin tekstil sektöründeki güçlü yükselişinin, Türkiye-Azerbaycan ticari ilişkilerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Tekstil ve giyim ürünleri, iki ülke arasındaki ticaret hacminde belirgin bir yere sahip olup, bu alandaki iş birliğinin daha da geliştirilmesi, her iki ülkenin de ekonomik fayda sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki dış ticaret ilişkileri, özellikle tekstil sektöründe kayda değer bir gelişme göstermiştir. Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektöründeki küresel önemi, Azerbaycan pazarında da kendini göstermiş, Türkiye'den yapılan ihracat, Azerbaycan'ın tüketici talebini karşılayacak kalite ve çeşitlilikte olmuştur. Azerbaycan'ın kendi tekstil endüstrisinde gösterdiği gelişme, Türk yatırımcılar için yeni fırsatlar yaratmış ve iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğini daha da güçlendirmiştir.

Türkiye'nin Azerbaycan'a tekstil ürünleri ihracatı, iki ülke arasındaki derin tarihsel ve kültürel bağların bir yansıması olarak, dış ticaret ilişkilerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Modern teknolojik altyapısı ve geniş üretim kapasitesi ile Türkiye, Azerbaycan gibi stratejik ticaret partnerlerine yönelik ihracatında önemli bir avantaj elde etmiştir. Azerbaycan pazarının, Türk tekstil ihracatçıları için cazip bir hedef olması, bu ilişkinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Azerbaycan'ın tekstil sektöründeki gelişimi, devletin sektörü destekleme politikaları ve modern teknolojilere yapılan yatırımlar sayesinde olmuştur. Türkiye'ye yapılan tekstil ihracatı, Azerbaycan için önemli bir gelir kaynağı olmuş ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin derinleşmesine katkı sağlamıştır. Gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmaları gibi düzenlemeler, bu süreçte önemli bir kolaylaştırıcı rol oynamıştır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ticareti, iki ülkenin ekonomik iş birliğinin güçlenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Tekstil sektöründeki karşılıklı yatırımlar ve teknoloji transferi, bu dönemde iki ülke arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerin daha da gelişmesine katkıda bulunmuştur. Gelecek yıllarda, bu iş birliğinin daha da artarak iki ülke ekonomilerine önemli katkılarda bulunması beklenmektedir.

Bu çalışma, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin anlaşılmasında tekstil sektörünün önemini vurgulamakta ve gelecekteki iş birlikleri için bir temel oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki karşılıklı yatırım fırsatlarını artırmak, tekstil sektöründeki kapasite ve teknoloji altyapısını genişletebilir. Bu bağlamda, ortak yatırım fonları kurulabilir ve iki ülke arasındaki girişim sermayesi iş birlikleri teşvik edilebilir. Türkiye'nin tekstil sektöründeki ileri teknoloji ve yenilikçi uygulamaları, Azerbaycan ile paylaşarak her iki ülkenin de global rekabetçiliklerini artırabilir. Bu amaçla, teknoloji transferi programları ve ortak Ar-Ge projeleri düzenlenebilir. Dijital platformlar aracılığıyla iki ülke arasındaki tekstil ürünlerinin pazarlanması ve satışı genişletilebilir. Bu sayede, daha geniş tüketici kitlelerine ulaşılabilir ve satış hacmi artırılabilir.

Literatür incelendiğinde bu konuyla ilgili olarak birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin bu çalışmalardan birisi olan Hüseynova tarafından hazırlanan (2007, s.4) tez çalışmasında ilk olarak Sovyetler dönemi ülkenin ekonomik durumu ve bağımsızlığını kazandıktan sonraki dönem Azerbaycan'daki ekonomik yapı ve bu dönemle başlayan yukarıda belirtildiği gibi 1990'lardan sonrasına rastlanan Azerbaycan'daki ekonomik gelişmeler, Azerbaycan ile Türkiye arasında değişik sektörlerde başlatılan iş birlikleri incelenmiş ve ticari ilişkilerini ele almıştır. Özellikle iki ülke arasındaki ithalat ve ihracat ürünleri üzerinde durulduğunu ve yıllara göre diğer ülkelerin ticari pay oranlarıyla karşılaştırmaları incelemiştir. Bu kapsamda Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tekstil ticaretini (Sultanov, 2018) yalnızca iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerini derinleştirmekle kalmadığını, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağların da güçlenmesine katkıda bulunduğunu, Türkiye'nin, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından hızla gelişen ticari ilişkilerindeki rolünü, özellikle tekstil sektöründe belirginleştiğini dile getirmiştir. Buna ilave olarak 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin Azerbaycan'a yönelik ihracat ve yatırımlarında önemli bir artış gözlemlenmiş; Türkiye, dünya çapında tanınan bir tekstil üreticisi olarak, Azerbaycan'a kumaş, hazır giyim ve diğer tekstil ürünleri ihraç ederek bu alanda Azerbaycan'ın gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Sultanov, 2018). Yine yazdığı tez çalışmasında (Eyyazov, 2019) Türkiye'nin Azerbaycan'ın toplam tekstil ve hazır giyim ithalatındaki payını 2002-2015 yılları arasında %10 ile %30 arasında değişiklik gösterdiğini tablolarla göstermiş ve 2015 yılında bu oranın %23,2 seviyesine ulaşarak Türkiye'nin Azerbaycan pazarındaki gücünü bir kez daha ortaya koyduğunu yazmıştır. Bu durumun, coğrafi yakınlık, gümrük birliği anlaşmaları ve

Türkiye'nin gelişmiş üretim kapasiteleri gibi etkenlerle desteklenmiş olduğunu da dile getirmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin tekstil teknolojileri ve üretim kapasitelerinin Azerbaycan'a ihraç edilmesi, Azerbaycan'da yerel üretim kapasitesinin artmasına ve ürün kalitesinin yükselmesine yardımcı olduğu görülmüştür (Baghirova vd., 2017).İki ülke arasındaki tekstil sektöründeki iş birliği, yalnızca ticaretle sınırlı kalmamış; ortak üretim projeleri, teknoloji transferi ve eğitim gibi alanlarda da derinleşmiştir. Türk firmalarının Azerbaycan'daki yatırımları, yerel istihdamı artırırken, teknolojik bilgi transferini de sağlamış ve böylece Azerbaycan'ın tekstil sektörünü çağdaşlaştırma çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur (Çıkrık, 2016). Ayrıca, düzenlenen ticaret fuarları ve iş forumları, tekstil sektöründeki iş birliğini teşvik eden önemli platformlar olarak ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede, Azerbaycan'ın Türkiye'den ithal ettiği tekstil ürünleri, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin derinleşmesine ve stratejik ortaklıkların pekişmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin tekstil üretimindeki avantajları, Azerbaycan pazarına erişim konusunda büyük bir fırsat yaratmakta, iki ülke arasındaki kültürel yakınlık ve ortak tarih ise bu iş birliğini daha da güçlü kılmaktadır (Aydın, 2018). Sonuç olarak yapılan araştırmalar ve bulgular ışığında , tekstil sektöründe iki ülke arasındaki ticaret, sadece ekonomik fayda sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel istikrarın desteklenmesine ve kültürel bağların güçlendirilmesine de hizmet etmektedir. Gelecekte bu iş birliğinin daha da büyümesi ve derinleşmesi hem Türkiye hem de Azerbaycan için ekonomik kalkınma ve stratejik ortaklık açısından önemli fırsatlar sunacaktır (Ganbarov, 2019).

KAYNAKLAR

- Abdurrahmanlı, E. (2020). *Azerbaycan diplomatik ve stratejik ilişkileri*. Dördüncü Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı 2020 Bildiri ve Öz Kitabı içinde (ss. 5).
- Ablak, K. (2014). *Azerbaycan ekonomisi, Azerbaycan Türkiye ekonomik ve siyasi ilişkileri üzerine bir uygulama: 2005-2012* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ağayev, E. (2013). Azerbaycan'ın etnik yapısı. *Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dünyası Özel Sayısı I*, 1030-1048.
- Aktan, C. C. ve Tutar, H. (2007). Bir sosyal sabit sermaye olarak kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 6(20), 1-11.
- Alakbar-Zada, M. (2024). *Azerbaycan ve Türkiye'nin 1991-2022 yılları arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerinde Hazar Denizi'nin önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aliyev, T. (2016). *Azerbaycanda seçim sistemi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Alkan, H. (2010). *Azerbaycan paradoksu: çapraz baskılar altında Azerbaycan'da siyasal sistem ve dış politika* (no. 36). International Strategic Research Organization, Usak.
- Almammadov, V. (2019). Azerbaycan'ın enerji stratejisi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(3), 40-53.
- Alpdoğan, H., Akal, M. ve Hasanov, G. (2020). Türkiye ile Azerbaycan'ın dış ticaret gelişimi, *Journal of Business and Trade Dergisi*, 1(1), 16-26.
- Aras, O. N. (2003). Azerbaycan ekonomisi ve dönüşüm süreci. *Journal of Academic Studies*, 5(19).
- Aras, O. N. (2006). Asrın anlaşması ve Azerbaycan ekonomisine etkisi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 30, 41-59.
- Aras, O. N., Suleymanov, E. ve Zeynalov, A. (2012). Azerbaycanın enerji kaynakları gelirlerinin ülke ekonomisine etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2), 1-28.
- Arslanoğlu, İ. (2013). Kültür ve medeniyet kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*.
- Aslanlı, A. ve Kurban, V. (2016). Azerbaycan-Türkiye ilişkileri ve sivil toplum kuruluşları. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 31-43.
- Aslanlı, K. (2017). *İran-Azerbaycan ekonomik ilişkileri*. Erişim adresi: https://iramcenter.org/D_Hbanaliz/Analiz_IranAzerbaycan_Ekonomik_Iliskileri.pdf. Erişim tarihi: 26.09.2021.
- Aslanlı, A. (2018). Türkiye-Azerbaycan ekonomik ilişkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 15-27.

- Aydın, U. (2018). Türkiye–Azerbaycan ilişkilerinin son on yılı (2006-2016): kardeşlikten stratejik işbirliğine uzanan yol. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(13), 38-62.
- Azerbaycan Devlet Gümrük Komitesi (2022). *Resmî web sitesi*. <https://customs.gov.az/>.
- Baba-Zada, A. (2017). *Türkiye–Azerbaycan diplomatik ilişkiler: 1918-2014* (Master's thesis, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Baghirova, A., Oğuzhan, A., & Yıldız, E. (2017). Türkiye-Azerbaycan dış ticaretini etkileyen faktörler (1998-2014 dönemi). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 301-314.
- Bağırzade, E. (2014). Azerbaycan-Türkiye ortak ekonomik projeleri ve bölgesel yansımaları. *Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (26).
- Bardakçı, H. (2012). *Kültür ve ticaret*. Cinius Yayınları.
- Bayramoğlu, M. (2022). *Türkiye'nin uluslararası ticareti ve Azerbaycan uygulaması* Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Cesur, E. E. (2016). *Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin ekonomi politiği*.
- Çeltikçi, O. (2013). Türkiye-Azerbaycan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması üzerine bir inceleme. *Bilim ve Kültür*, (02), 37-54.
- Çıkrık, R. (2016). *Uluslararası ticaret, Türkiye – Azerbaycan ilişkileri ve taşımacılık*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- DEİK (2011). *Azerbaycan iş yapma rehberi*. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.
- DEİK (2022). Türkiye-Azerbaycan iş forumunda değeri 100 milyon doları aşkın 11 anlaşma imzalandı. <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-azerbaycan-is-forumunda-degeri-100-milyon-dolari-askin-11-anlasma-imzalandi>.
- Deniz, A. ve Ablak, K. (2015). Azerbaycan-Türkiye ekonomik ilişkiler üzerine bir uygulama. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 268-293.
- Durmuş, S. (2018). Türkiye Azerbaycan dış ticaret hacmi ve cari açık: ampirik bir çalışma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2575-2584.
- Eğimli, A. T. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Öneri Dergisi*, 9(35), 215-227.
- Eğimli, A. T. ve Nazlı, A. K. (2018). Kültürün koruyucu gücü: kültürel semboller. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (2), 56-74.
- Ekici, M. S. ve Arpa, A. T. (2021). Türkiye ve Azerbaycan arasındaki enerji ilişkilerinin mali ve iktisadi analizi. *Journal Of Life Economics*, 8(2), 273-280.
- Elxan, Q. F. (2020). İnternetin uluslararası ticaret üzerindeki etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi.
- Eminov, A. N. (2010). Dünya bankasının Azerbaycan ekonomisine etkisi ve dışa açılmada katkısı. *Turan-Sam*, 2(7), 61-68.

- Erdoğan, N. (2017). Tanap projesinin Türkiye ve Azerbaycan enerji politikalarındaki yeri ve önemi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 10-26.
- Ersoy, A. Y., Durmuşkaya, S. ve İbrahimli, A. (2017). Azerbaycan-Türkiye dış ticaret ilişkilerinin ekonometrik analizi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(2), 181-197.
- Eyvazov, R. (2019). *Azerbaycan-Türkiye dış ticaret ilişkileri ve güney gaz koridorunun etkisi*. Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Furuncu, Y. (2018). TANAP'ın orta Asya ve Avrupa enerji pazarlarına etkisi, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 25(2), 543-561.
- Ganbarov, R. (2019). *Azerbaycan Türkiye ekonomik ilişkileri*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gorchuzada, K. (2019). *1995 Azerbaycan cumhuriyeti Anayasası'nda cumhurbaşkanı*.
- Gurbanov, S. (2015). *Bağımsızlıktan sonra Azerbaycan'ın yaşadığı iktisadi dönüşüm süreci ve bugün varılan nokta*. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güneş, H. (2004). *Azerbaycan'da sosyo-ekonomik dönüşüm ve siyasal partiler*.
- Hasanoğlu, M. (2008). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devletin yeniden yapılandırılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi çabaları. *Sayıştay Dergisi*, (69), 73-90.
- Hasanoğlu, M. ve Memmedov, A. (2019). Bağımsızlık sonrası dönemde Türkiye-Azerbaycan siyasi, stratejik ve ekonomik ilişkileri. In *4. International Emu Entrepreneurship And Social Sciences Congress Proceedings E-Book* (p. 723).
- Hasanoğlu, M., Memmedov, A. ve Maharramov, B. (2020). İkinci Karabağ savaşı sonrası azerbaycan-türkiye ilişkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3), 522-529.
- Helvacıoğlu, N. (2007). *Çokuluslu işletmelerde rekabet avantajı sağlamanın bir aracı olarak kültürel farklılıkların yönetimi*.
- Hüseyinova, K. (2006). *Uluslararası ticarete kültürel farklılıklar ve etkileri*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hüseyinova, T. (2007). *Türkiye Azerbaycan dış ticaret ilişkileri ve türk firmaların yatırımları*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve kültür. *Cü Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 163-172.
- Jabrayılzade, E. (2021). *Azerbaycan ve Türkiye arasındaki siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Kalayci, I. (2013). Kafdağı'nın önündeki ekonomi: modernleşen Azerbaycan. *Avrasya Etüdleri*, 44(2), 27-56.
- Kanapiyanova, Z. (2018). Avrupa birliği enerji ihtiyacı bağlamında boru hattı projeleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 537-545.

- Kiraz, Ö. Ü. (2019). Uluslararası ticari faaliyetler dolayısıyla fikri mülkiyet hakkının ihlali: Viyana mal satım sözleşmesi (CISG). *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2), 675-715.
- Kurbanov, T. (2012). Azerbaycan'da milli ekonomik gelişmenin yönleri. *Karadeniz Araştırmaları*, (34), 37-45.
- Mahdian, A. (2010). *İran'ın bölgesel politikaları çerçevesinde güney Azerbaycan'ın sosyo-ekonomik yapısı*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Mammadov, İ. (2018). Azerbaycan ekonomisinin bağımsızlıktan sonraki entegrasyon süreci. In *International Congress On Social Sciences II (INCSOS 2018 Quds)* 13(15), 323-332.
- Mecek, M. (2018). Azerbaycan'ın devlet yapısı ve taşra yönetiminde merkez-yerel ilişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 51-77.
- Mecidov, C. (2008). *Azerbaycan'da demokratikleşme süreci ve siyasi partiler: çok partili hayata geçiş*.
- Mehmetoğlu, E. (2010). *Azerbaycan anayasasında yürütme erki*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mollaer, F. (2004). Azerbaycan'da demokrasi ve geleceği üzerine bazı gözlemler. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 63-78.
- Mövsümov, E. ve Erdil, K. (2008). *Azerbaycan'da siyasal partilerin demokratikleşme sürecine etkileri*. (Doctoral Dissertation, Ankara).
- Mukhtarov, M. (2017). *Bağımsızlık sonrası Azerbaycan ekonomisi ve Hollanda hastalığı açısından değerlendirme*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Musayeva, A. (2011). Azerbaycan'da gelir dağılımı. *İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü. Sosyal Siyaset Konferansları*, (60), 393.
- Niftaliyeva, I. (2021). *Marka değerinin müşterilerin satın alma davranışları üzerindeki etkisi: Azerbaycan'da Türk giyim markaları üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Özbilgin, İ. G. ve Çalış, K. (2012). Bilgi ve iletişim teknolojileri açısından Türkiye ve Azerbaycan'ın karşılaştırılması. <https://ab.org.tr/ab13/bildiri/227.pdf>.
- Özsoy, C. E. (2018). Uluslararası ticarete kültür farklılıkları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 37-50.
- Polat, D. Ş. (2019). Kafkasya'da Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ittifakının bölgesel güvenliğe etkileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 248-265.
- Poyraz, Ö. O. (2017). Etnosentrik eğilimlerin tüketici davranışları üzerine etkisi: azerbaycan ve türkiye karşılaştırması. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi= Journal Of Consumer And Consumption Research*, 9(2), 163-187.

- Rehimli, R. (2009). Azerbaycan yönetim sistemi. *Journal Of International Social Research*, 2(9).
- Seferov, R. (2005). Sovyet dönemi ve bağımsızlık sonrası azerbaycan nüfusunun etnik yapısındaki değişimler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 395-409.
- Suleymanov, E., & Aras, O. N. (2016). *Azerbaycan iqtisadiyyatı*. Bakü.
- Sultanov, F. (2018). *Azerbaycan vatandaşları açısından Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörlerinde pazarlama karmasının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Süleymanov, E. ve Hasanov, F. (2013). Azerbaycan'ın Türkiye'nin enerji sektörüne yatırımlarının Azerbaycan Türkiye ekonomik ilişkilerindeki rolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2), 73-100.
- Şamiyeva, G. (2019). *Azerbaycan'ın dış politikasında uluslararası örgütlerin işlevselliği sorunu*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Ticaret Bakanlığı (2021). *Azerbaycan*. https://ticaret.gov.tr/data/63dba79913b876d06090b692/Azerbaycan_Sektorel_Sohbet_Toplantisi_Sunumu.pdf.
- Tutar, F., & Miraliyev, R. (2019). Bölgesinin parlayan yıldızı Azerbaycan: ekonomik değişim süreci.
- TÜİK (2024). *Dış ticaret istatistikleri*. Biruni.tuik.gov.tr.
- Türk, F. (2013). Azerbaycan'da Türkçü ve Turancı siyasal partiler. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, (16), 144-164.
- Vahapzadə, B. (2019). Türkiye Azerbaycan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *Unec Və Türkiyə Universitetlərinin Əməkdaşlıq İstiqamətləri: Mövcud Vəziyyət Və Perspektivlər Mövzusunda*, 178.
- Valiyev, O. (2020). *Çarlık dönemi Azerbaycan'ın uluslaşma süreci: 1850-1920*. (Doctoral Dissertation, Sakarya Üniversitesi).
- Veliev, C. (2022). Türkiye-Azerbaycan diplomatik ilişkilerinin 30 yılının özeti. *Kriter Dergi*, 6(64).
- Yağmurlu, A. (2019). Kültürel diplomasi: kuram ve pratikteki çerçevesi. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1210-1238.
- Yamaç, M. (2022). Azerbaycan ve Türkiye ilişkilerinin stratejik önemi. *Electronic Turkish Studies*, 17(7).
- Yilmaz, R. ve Yılmaz, R. (2010). Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde son dönem. *Bilge Strateji*, 2(2), 23-41.
- Zengin, S. (n.d.). Kültür bileşenlerinden dil faktörünün uluslararası pazarlama faaliyetlerine olan etkisi. *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 120-135.
- Zeynalov, E. ve Ulaş, D. (2011). Uluslararası reklam stratejileri: Azerbaycan'da coca cola örneği.

Zeynalova, Z. (2020). Azerbaycan'da sosyal adaletin güçlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 215-232.

